Univerzita Karlova v Praze

Právnická Fakulta

Katedra mezinárodního práva

Mezinárodněprávní ochrana dítěte s ohledem na problematiku dětských manželství

Diplomová práce

Iva Svobodová

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

Datum vypracování: červen 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24. 6. 2013 ……

Iva Svobodová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí této diplomové práce Doc. PhDr. Stanislavě Hýbnerové, CSc. za pomoc a podnětné připomínky při přípravě diplomové práce.

Obsah

1 Úvod 6
2 Nucená dětská manželství – obecná charakteristika 8
2.1 Vymezení dětských nucených manželství vůči manželstvím domluveným 8
2.2 Důvody uzavírání dětských manželství 11
2.3 Následky dětských manželství a nejvíce porušovaná lidská práva 13
3 Obecná mezinárodněprávní ochrana dětských práv 14
3.1 Vývoj mezinárodněprávní ochrany dítěte 14
3.2 Úmluva o právech dítěte 16
3.3 Ochrana práv dítěte na evropské úrovni 17
3.3.1 Dokumenty Rady Evropy 17
3.3.2. Právo Evropské unie 18
3.4 Shrnutí 19
4 Mezinárodní ochrana před dětským manželstvím 20
4.1 Nucená manželství jako praxe porušující lidská práva 20
4.2 Zákaz dětských manželství 21
4.3 Dětská manželství během ozbrojených konfliktů 23
5 Případové studie 26
5.1 Niger 26
5.2 Sierra Leone 28
5.3 Indie 31
5.4 Pákistán 34
5.5 Republika Jižní Afrika 35
6 Efektivní plnění mezinárodních závazků v národním právu 39
6.1 Mezinárodně právní ochrana dívek (girl-child) 40
6.2 Prohlášení manželství za neplatné 42
6.3 Trestní a civilní postih 43
6.4 Duplicita práva 44
6.5 Státní vzdělávací programy 45
6.6 Omezený přístup k antikoncepčním metodám 46
6.7 Péče o oběti 46
7 Závěr 49
Seznam zkratek 52

Citované zdroje 53
Seznam použité literatury a pramenů 63
1 Primární prameny 63
1.1 Mezinárodní smlouvy 63
1.2 Jiné 64
2 Sekundární prameny 67
2.1 Knižní publikace 67
2.2 Články 68
3 Internetové zdroje 69
4 Case law 73
Shrnutí 74
Abstract 75

1 Úvod

Cílem práce je seznámit čtenáře se specifickou oblastí mezinárodněprávní ochrany dítěte a zařadit ji do širšího kontextu mezinárodní ochrany lidských práv. Text se zaměřuje na popis problematiky nucených dětských manželství (child marriages/forced and early marriages) v mezinárodně-právním kontextu. Institut manželství v mnoha případech otevřeně či skrytě zaštiťuje porušování lidských práv dětí, především mladých dívek. Každý den dochází více či méně legálně k uzavření více než 25 000 sňatků dívek mladších 18 let, každé tři sekundy je takto jedna dívka zbavena svých základních lidských práv[1]. Práva na život a zdraví, práva rozhodovat o svém těle a svém sexuálním životě, práva nebýt podroben ponižujícímu zacházení, práva na vzdělání a mnohých další. Téma blízce souvisí s otázkami moderního domácího otroctví a obchodu s dětmi za účelem poskytování sexuálních služeb a levné pracovní síly. Důvody, proč k nuceným manželstvím dochází, se v různých částech světa liší a tomu odpovídá i rozdílná právní úprava a především míra jejího vynucování. Mezinárodní společenství se v posledních letech staví k tomuto problému čelem a dává vzniknout úpravě, která nechrání pouze práva dětí obecně, ale soustředí se na konkrétní hrozby, které útočí na celý komplex základních práv. Proto stejně tak jako v oblasti dětských vojáků nebo dětské práce, vznikají i v případě nucených dětských manželství mezinárodně-právní lidskoprávní dokumenty zacílené přímo na úpravu této oblasti. Rovněž nedávným vyhlášením dne 11.10. Mezinárodním dnem dívek dokázalo OSN zvýšit zájem o toto téma.

V textu se budu věnovat především charakteristice nucených manželství z hlediska lidských práv, která jsou tímto institutem nejvíce potlačována. Zaměřím se na jejich ochranu v mezinárodním právu a to ochranu jak obecnou, tak speciální. Pomocí případových studií bude nastíněna právní situaci v nejvíce ohrožených zemích, zhodnocena úspěšnost aplikace mezinárodní úpravy v těchto zemích a naznačen plán na vylepšení její vynutitelnosti na národní úrovni.

Práce kombinuje metodu komparace s metodou historickou. Vztahuje se k právnímu stavu v červnu 2013. Vychází především z článků ze zahraničních periodik specializujících se na mezinárodní právo. Rovněž jsou v ní užita data nevládních organizací zaměřujících se na problematiku nucených manželství a zprávy orgánů OSN. Práce se soustředí především na práva dívek, kterých se tento problém nejvíce týká a o kterých odborná literatura hovoří především. Přesto bych chtěla alespoň v úvodu ještě jednou zdůraznit, že obětmi nucených dětských manželství bývají také chlapci. Bohužel však v tomto směru stále chybí dostatek

[1] Thomson Reuters foundation 2013

odborné dokumentace. Většina mezinárodních dokumentů upravujících toto téma však používá pojem „dítě“, pohlaví dítěte by tedy nemělo hrát významnou roli v ochraně dětí v manželství.

2 Nucená dětská manželství – obecná charakteristika

2.1 Vymezení dětských nucených manželství vůči manželstvím domluveným

Pojem nucená dětská manželství některým evokuje výjevy z indické tradice - rodiče domlouvající výši věna, zatímco nevěsta spí ještě v kolébce. Problematika dětských manželství se však týká daleko většího počtu geografických oblastí, nejen Indie samotné. Týká se také daleko širší oblasti lidského života než jen momentu dohody o sňatku. Pro účely tohoto dokumentu je proto důležité odlišit od sebe tři základní typy omezení v manželství, které jsou nejčastěji diskutovány v mezinárodněprávní literatuře v souvislosti s porušováním lidských práv. Těmito typy je manželství domluvené (arranged marriage), nucené (forced marriage) a nucené dětské manželství (forced and early marriage/child marriage).

Zjednodušeně se dá říci, že v domluveném manželství k určitému omezení svobodné vůle dítěte dochází „pouze“ při určení partnera a od chvíle uzavření sňatku rozhodují manželé svobodně o svém dalším životě. Ani toto počáteční omezení však ve velkém množství případů nezpůsobuje zásah do lidských práv snoubenců. Rodiny snoubenců sňatek sice organizují a plánují, přesto v současné době bývá konečné rozhodnutí na snoubencích samotných. Přiměřeně k tradici mohou být rovnocennými partnery jako kterýkoliv jiný pár. Ke sňatku rovněž nemusí dojít ve věku, ve kterém byl sjednán, ale může být odložen do doby dospělosti obou snoubenců. Ti tedy oproti dítěti mohou mnohem lépe a aktivněji projevovat svůj nesouhlas. Oproti nuceným dětským manželstvím se v domluvených manželstvích nevyskytují tak často velké věkové rozdíly mezi manžely. Domluvená manželství jsou uzavírána běžně i v dospělém věku. Není výjimkou, že rodiče jsou vyzvání a podporováni svými dětmi, aby pro ně hledali správného partnera.

Nucená dětská manželství, kterými se chce tato práce zabývat, tedy nelze zaměňovat za manželství domluvená. Spíše je můžeme vidět jako určitý podtyp manželství nucených. Většina odborných publikací charakterizuje dětské manželství jako svazek dvou osob, ve kterém alespoň jedna z nich nedosáhla věku 18 let (hranice zletilosti daná Úmluvou o právech dítěte). Může se jednat o sňatek uzavřený podle národního práva, zvykového práva nebo zcela neoficiálně (například na základě domluvy rodin). V nejužším smyslu tedy termín dětské manželství poukazuje pouze na nezletilost jedné nebo obou osob v manželství. Ve většině

případů se však zároveň jedná o manželství nucené, neboť ve společnostech, ve kterých k nim dochází, nemají děti zpravidla právo rozhodovat o svém manželství.[2] Pokud se tedy v této práci píše o dětských manželstvích, je tímto pojmem míněno nucené dětské manželství jako specifický typ manželství nuceného. Nejčastějším a nejrizikovějším typem dětského manželství je sňatek dívky v dětském věku a starších mužů. Pro tento případ se používá označení „forced and early marriage", které poukazuje na psychickou a fyzickou nedospělost dívek pro zahájení sexuálního života. Označení „child marriages" pak slouží pro nucené dětské sňatky obecně a zahrnuje i případy, kdy do manželství vstupují chlapci se staršími ženami nebo chlapci a dívky v dětském věku.

V nucených manželstvích je na osobu kladen fyzický i psychický nátlak za účelem uzavření sňatku. Podle výzkumu Tahirih Justice Centre se často jedná o psychické vydírání, bití, výhružky deportací, sociální vyloučení, domácí vězení nebo podvod (například vylákání na zahraniční rodinnou návštěvu).[3] Prvek donucení a omezení základních lidských práv osoby ve sňatku (ať už ze strany jednoho z manželů nebo rodiny) je zde přítomen po celou dobu trvání sňatku. Rovněž práva, která jsou porušována, jsou mnohem závažnější než částečné omezení práva vzít si manžela podle vlastního výběru. Jedná se především o rizika spojená s nízkým věkem, ve kterém děti do manželství vstupují. Při plnění manželských povinností není brán v úvahu jejich fyzický a psychický vývoj, což zanechává trvalé následky a někdy způsobuje i smrt. Dítě se často stává doslova majetkem rodiny, se kterou je sňatkem propojeno.

Oproti domluveným manželstvím je u nucených často po celou dobu trvání manželství přítomen prvek fyzického násilí. Zatímco nucené manželství bylo Zvláštním soudem pro Sierra Leone prohlášeno za specifický zločin proti lidskosti, domluvená manželství nejsou ve své obecné podstatě považována za porušení lidských práv. V domluvených sňatcích se obě rodiny aktivně účastní výběru partnera, ale konečné rozhodnutí je především na snoubencích. Existují i osoby, které tento výběr partnera preferují. V nuceném sňatku je naopak na jednu stranu vyvíjen fyzický a psychický nátlak.[4] Nucená manželství a zvláště pak nucená manželství dětí jsou podle OSN řazena na seznam tzv. „škodlivých praktik" (harmfull

[2] Více např. United Nations Population Fund 2012: 11
[3] Tahirir Justice Center 2012: 9
[4] Seelinger, 2010: 60

practices).[5] Právnímu zakotvení jak dětských, tak nucených manželství bude věnován prostor v následujících kapitolách.

Nucené manželství bývá někdy zaměňováno za sexuální otroctví (zotročování). Níže bude blíže vysvětleno, že výčet práv porušovaných nuceným manželstvím je daleko širší než ztráta práva rozhodovat o svém těle a sexualitě. Spojuje v sobě sexuální a nesexuální složky porušování lidských práv. V případě dětských nucených manželství jsou dopady obou složek na život poškozené osoby o to větší, že znamenají nenapravitelné negativní zásahy do jejich zdravého vývoje. Také v případě ukončení manželství jsou děti v mnohem zranitelnější pozici než dospělí.

Jak bylo již řečeno, dětská manželství se vedle Indie objevují také v dalších oblastech. Především ve státech střední a jižní Afriky, v jihovýchodní Asii, Bangladéši či Afghánistánu. Dalšími oblastmi jsou velmi často místa válečných konfliktů (např. Sierra Leone). Na předních příčkách států s největším počtem dětských manželství dominují podle Populačního fondu OSN (UNFPA) Niger, Čad a Bangladéš.[6] Přechodně se rizikovými oblastmi stávají rovněž místa s velkým přílivem uprchlíků nebo vnitřně přesídlených osob. Podle jiných informací OSN je 46% dívek pod 18 let provdáno v jižní Asii, 38% v subsaharské Africe, 29% v jižní Americe, 18% na Blízkém východě, severní Africe a některých komunitách v Evropě a severní Americe.[7]

Velmi znepokojují je fakt, že se dětská manželství čím dál tím častěji vyskytují v Západní Evropě a USA. S narůstajícím počtem osob migrujících do těchto zemí narůstá i počet oznámených případů. Dostupná data jsou jen velmi přibližná, neboť dosud nebyla provedena žádná celoplošná šetření. Na federální úrovni amerického práva jsou oběti dětského nucené manželství chráněny pouze normami o zneužívání dítěte. Přesto v letech 2011-2012 nashromáždilo Tahirir Justice Centre informace o 3 000 případů uzavření nucených manželství. Ve Velké Británii, kde byla oproti USA již přijata národní legislativa upravující nucené manželství (Forced Marriage Act), bylo jen v roce 2009 zjištěno 5 000 až 8000 nucených manželství.[8, 9,10]

[5] Jednání spojené s kulturní tradicí, které fyzicky a psychicky ubližuje nejčastěji ženám a to především dívkám v prepubescentním věku. Jedná se například o ženskou obřízku, dětská manželství, vraždy ze cti, čarodějnictví, stíhání albinismu a další. Vice např. UNICEF 2012.
[6] United Nations Population Fund 2012
[7] United Nations Human Rights 2012
[8] Tahirir Justice Center 2012:. 6-8 (v číslech jsou zahrnuta dětská manželství i manželství dospělých)
[9] Thomson Reuters Foundation 2012, (I)

Číselné údaje o zemích, ve kterých se dětská manželství vyskytují, se zdroj od zdroje mohou lišit i o desítky procent. „Jedním z problémů v odhadování počtu dětských manželství je fakt, že velké množství manželství je neoficiální a zůstává neregistrováno, proto nejsou při sběru dat brána v potaz. Data k počtu manželství pod 14 let…jsou dostupná jen k velmi malému počtu zemí.“[11,12]

2.2 Důvody uzavírání dětských manželství

Důvody, proč k těmto sňatkům dochází, se v různých částech světa liší. Jedním z důvodů je kulturní nebo náboženská tradice. V zemích, ve kterých je kladen velký důraz na panenství a morální nedotčenost dívek (např. Somálsko, Etiopie), jsou jejich otcové vystaveni společenskému nátlaku provdat dcery ještě před začátkem adolescence. „V některých společnostech rodiče odvádějí dcery ze škol ihned po první menstruaci ze strachu, že by byly v přítomnosti spolužáků a učitelů mužského pohlaví vystaveny přílišnému riziku. Účelem těchto praktik je ochránit dívku před sexuální pozorností. Naopak manželství je v očích rodičů vnímáno jako absolutní ochrana dítěte.“[13]

Dalším důvodem je ekonomická situace rodiny. Rodina je v některých společnostech jednotka ekonomické produkce a je jediným zdrojem příjmů, sociálního postavení a bezpečí pro její členy. Pro maximalizaci jejího chodu a zachování rodinného statusu jsou zapotřebí nové děti. Tato potřeba pak nutí rodiče vdávat dcery co nejdříve, především v oblastech s vysokou úmrtností novorozenců.[14]

Ve středoafrických zemích jsou dívky často brány jako ekonomické břemeno rodiny. Manželstvím nejenže rodiče přenechají starost o dítě někomu jinému, ale mohou za ně také získat peníze nebo různé movité předměty jako cenu za jejich dceru. [15] V některých případech manželství představuje čistě obchodní transakci, například v situaci, kdy je dcera dlužníka

[10] Thomson Reuters Foundation 2012, (II)
[11] UNICEF 2001
[12] Pro možnost srovnání jsou další statistiky k počtu dětských manželství v různých částech světa dostupné například na http://www.childinfo.org/marriage_progress.html, stránkách určených pro zveřejňování monitoringu dětských a ženských práv prováděného organizací UNICEF., http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf (str 4), http://www.crin.org/docs/Progress_for_Children-No.8_EN_081309.pdf (str 10), http://www.crin.org/docs/ChildMarriage.pdf (str 3-4).
[13] UNICEF 2001: 6
[14] Tamtéž
[15] Gaffney-Rhys 2011: 360

provdána za věřitele namísto zaplacení dlužné částky.[16] K nuceným dětským manželstvím dochází i v prostředí uprchlických táborů. Rodiny, které se například během válečného konfliktu ocitnou v uprchlickém táboře, mohou být snadno k takovému kroku dotlačeny jedinci z místního obyvatelstva, kteří výměnou za přístřeší a bezpečí poskytnuté cizincům vyžadují protislužbu. Mnohdy takto rodiny vdávají děti i velmi ochotně ve víře, že jim pomohou dostat se pryč z těžkých životních podmínek tábora.[17] Podle Gulnary Shahinian, zvláštní zpravodajky na současné formy otroctví, tkví důvody dětských manželství ve snahách upevnit rodinné svazky, zabránit nevhodným vztahům, dostát kulturním a náboženským požadavkům a udržet pod kontrolou chování a sexualitu ženy.[18]

Jedním z důvodů, proč rodiče nutí děti do sňatků, je také strach z HIV/AIDS. „Rodiče se snaží provdat jejich dcery, aby ochránili jejich zdraví a čest, muži často vyhledávají mladší manželky jako způsob zabránění infikování…dostupná data však tyto hypotézy a praxi nepodporují…Ve skutečnosti požadavky po reprodukci a stigma spojené s bezpečným sexem vedou celosvětově k velmi nízkému používání kondomů sezdanými páry a heterosexuální vdané ženy, které žijí v monogamním vztahu se svým manželem, se stávají skupinou vysoce ohroženou nakažením HIV/AIDS.“[19]

V neposlední řadě se jedná o tzv. military wives. Dívky, jejichž rodiny se nacházejí v oblasti probíhajícího vojenského konfliktu (např. severní Uganda, Somálsko), jsou někdy nucené vzít si vojáky za účelem zajištění bezpečnosti své rodiny. Jsou rovněž známy případy, kdy byly dívky vojáky zneužity a donuceny uzavřít s nimi sňatek (např. Čad, Súdán).[20, 21] Dívky v těchto manželstvích jsou sexuálně zneužívány, musí zajišťovat jídlo a starat se o zázemí vojenské skupiny. Zvláštní pozornost tomuto typu dětských manželství věnoval Zvláštní soud pro Sierra Leone, který vůbec poprvé definoval nucená manželství jako praktiku porušující lidská práva. Nicméně mnoho odborníků se domnívá, že military wives patří spíše na okraj této problematiky, protože se nejedná o manželství v pravém slova smyslu (více viz níže).

[16] Tahirir Justice Center 2012: 8
[17] Commentary 2012
[18] United Nations Human Rights 2012
[19] Child info 2009
[20] Gaffney-Rhys 2011: 360
[21] UNICEF 2001: 6

2.3 Následky dětských manželství a nejvíce porušovaná lidská práva

Nejzávažnější rizika jsou spojena s porušováním práva na život a osobní bezpečnost. Děti jsou v manželství ne zřídkakdy vystaveny bití a nadměrné fyzické práci neodpovídající jejich věku. V rodině nového partnera mají děti velmi nízké postavení, které se může blížit postavení otroků, v některých státech (například Haiti, Guinea, Nigérie, Niger) jsou dívky druhou nebo třetí manželkou.[22,23] Mohou být obětmi znásilnění mezi manželi, které je v některých afrických státech (Keňa) legální[24]. Pokud se dívky snaží utéct z domova manželovy rodiny, mohou být vystaveny riziku tzv. „vražd ze cti“ (např. v Bangladéši, Egyptě či Libanonu).[25] S předčasným sexuálním životem jsou spojena rizika ohrožující zdravý průběh těhotenství a porod. Vysoká jsou také rizika onemocnění pohlavně přenosnou nemocí. Rizika poškození zdraví a smrti se v mnoha případech zvyšují kvůli podvýživě a absenci lékařské péče.

Vedle rizik spojených s životem a zdravím existují i další rizika negativně ovlivňující vývoj dítěte. Jsou jimi ztížený či žádný přístup ke vzdělání a omezení možností vydělávat si na své životní potřeby prací. Tato omezení mají vážné důsledky především v případě ukončení manželství, protože dítě, které nemá jiné znalosti a schopnosti než ty, které se týkají práce v domácnosti, je odsouzeno k životu na hranici chudoby. V případě úmrtí manžela je pro nevzdělané mladé vdovy těžké domoci se svých dědických práv a nezřídka rodina zemřelého ponechává tyto dívky svému osudu zcela bez pomoci.[26] V Indii nejsou výjimkou případy, kdy jsou dívky znovu provdány za některého z vdovců v rodině a stávají se tak společným majetkem všech mužů v rodině.[27]

Závažným a častým negativním dopadem je omezení náboženské svobody (například v případě Pákistánu, kde manželství kryjí obchod s dívkami z Indie). Děti a především dívky, které jsou zbaveny šance rozhodovat o jakékoliv oblasti jejich soukromého života, jsou ve velké míře vystaveny psychické deprivaci, stresu, emočnímu vypětí a izolaci od zbytku společnosti. Vedle výše zmíněných negativních vlivů se i tyto velkou měrou podepisují na fyzickém, mentálním, intelektuálním a společenském vývoji dítěte, což se dále významně projevuje v prohlubování tzv. mezigeneračního cyklu chudoby v dané společnosti.28

[22] Gaffney-Rhys 2011:363
[23] UNICEF 2005: 7
[24] African population and health research centre 2013
[25] UNICEF 2001: 12
[26] Gaffney-Rhys 2011: 361-363
[27] UNICEF 2001: 9
[28] Více k následkům manželství např. UNICEF 2007

3 Obecná mezinárodněprávní ochrana dětských práv

3.1 Vývoj mezinárodněprávní ochrany dítěte

„Do dvacátého století se na děti nahlíželo jako na osoby podřízené dospělým. Dětství pak bylo chápáno jako krátká vývojová etapa před dospělostí. Ve 20. století však bylo uzavřeno na 80 smluv, které se přímo či nepřímo týkaly dětí. I díky tomu je dnes mnohde dětství považováno za téměř posvátnou část života a dítě za jednotlivce, který má vlastní důstojnost a veškerá práva jako každý člověk.“[29]

První mezinárodní úmluvy týkající se dětí byly vytvořeny po roce 1900 a týkaly se především právní úpravy dětské práce a zákazu dětského otroctví. Prvním uceleným dokumentem věnovaným dětským právům byla **Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924**. Dítě je zde poprvé vnímáno jako svobodný jedinec, jehož cílem není pouze sloužit ostatním.[30] Významný zlom však nastal až po druhé světové válce. V roce 1946 vznikl **Dětský fond UNICEF** a v roce 1948 byla přijata **Všeobecná deklarace lidských práv** (VDLP). Ve článku 25 se Deklarace zmiňuje o právu dítěte na zvláštní péči a zdůrazňuje rovnost manželských a nemanželských dětí. Pro téma této práce jsou také důležité například čl. 12 (Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života.) a čl. 16. odst. 2 (Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů). V roce 1959 byla Valným shromážděním OSN přijata **Deklarace o právech dítěte** doplňující deklaraci z roku 1924. Deklarace garantuje rovnost bez jakéhokoliv rozdílu, právo na jméno a státní občanství, na sociální zabezpečení a pomoc a ochranu před všemi formami zanedbávání, krutosti a vykořisťování.[31] Dalším milníkem je přijetí **Mezinárodního paktu o občanských a politických právech** v roce 1966. Dokument stanoví právo dítěte „na takovou ochranu, která mu přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilce ze strany rodiny, společnosti a státu, a to bez jakékoliv diskriminace.“[32] Současně schválený **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech** zdůrazňuje důležitost ochrany dětí před hospodářským a sociálním vykořisťováním a prací ohrožující jejich vývoj. Prozatím nejzásadnějším mezníkem ve vývoji mezinárodní spolupráce a ochrany práv dítěte se stala

[29] David, 1999:23.
[30] Backstorm 1997: 562
[31] David, 1999: 32.
[32] Tamtéž: 32

Úmluva o právech dítěte (1989). Vedle Úmluvy přijalo OSN v roce 2000 její dva opční protokoly (**Opční protokol o zapojování dětí do válečných konfliktů** a **Opční protokol o prodeji dětí, dětské prostituci a dětské pornografii**).

Dalšími dokumenty OSN, které se dotýkají práv dítěte, jsou například **Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů** (1974), **Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi**, doplňující Úmluvu o nadnárodním organizovaném zločinu nebo **Úmluva o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce.**

Rovněž v oblasti mezinárodního práva soukromého lze nalézt dokumenty zaměřené na ochranu dětí. Nejznámější organizací v této oblasti je Haagská konference o soukromém mezinárodním právu, která v roce 1993 přijala **Haagskou úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení** (1993). Další důležitou úmluvou je například **Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí** (1980).

Na africkém kontinentu jsou práva dětí prosazována Africkou unií, jejímž nejdůležitějším dokumentem je **Africká charta lidských práv a práv národů** (African charter on Human and People's Rights). Součástí unie je Africký soudní dvůr. V roce 1990 přijala Unie **Africkou chartu o právech a blahu dítěte**.

V Asii bylo přijetí mezinárodních lidskoprávních instrumentů vzhledem ke kulturním specifikům regionu pomalejší než v jiných částech světa. Důraz na harmonii uvnitř rodiny a státu stejně jako přetrvávající přednost komunity před jedincem komplikují přijetí katalogů práv vztahujících se na jednotlivce. Mezi významné dokumenty v asijské oblasti se řadí **Asijská charta lidských práv** přijatá v roce 1998 Asijskou komisí lidských práv (Asian Human Rights Commission). Charta vyjmenovává nejzávažnější oblasti ohrožení dětských práv a vyzývá asijské státy k ratifikaci a implementaci Úmluvy o právech dítěte a zvýšení monitoringu porušování dětských práv.[33]

Americký systém ochrany lidských práv je odvozen od **Americké deklarace práv a povinností člověka**, která byla přijata v Bogotě v roce 1948. Roku 1959 následovalo založení Vnitroamerické komise pro lidská práva (Inter-American Commission on Human Rights), která je autonomním orgánem Organizace amerických států. Základním dokumentem komise je **Americká úmluva o lidských právech.** Ve článku 19 se každému dítěti přiznává právo

[33] Buck 2011: 85.

dožadovat se ochranných opatření ze strany rodiny, společnosti a státu („Every minor child has the right to the measures of protection required by his condition as a minor on the part of his family, society, and the state“[34]).

3.2 Úmluva o právech dítěte

Základním mezinárodním dokumentem přijatým za účelem ochrany základních práv dětí je **Úmluva o právech dítěte (Úmluva),** která je považována za nejšíře ratifikovanou smlouvu o lidských právech v dějinách. Úmluva byla jednomyslně přijata Valným shromážděním OSN dne 20. Listopadu 1989. K dnešnímu dni má Úmluva 193 stran. Somálsko a USA Úmluvu podepsali, ale dodnes ji neratifikovali.[35]

Úmluva upravuje pouze minimální standardy ochrany práv dětí. Pokud vnitřní právní řád některého státu nebo jiná mezinárodní smlouva chrání a uskutečňuje některá práva lépe, uplatní se princip vyššího standardu (čl. 41 Úmluvy).[36] Dokument znamená zásadní obrat v chápání práv dítěte. Zatímco doposud byla práva dětí dovozována z jednotlivých ustanovení obecného charakteru (použití slov „nikdo“ nebo „každý“), což mohlo v určitých případech přivodit pochybnosti (například v případě práva na svobodu projevu), Úmluva zdůrazňuje, že děti nejsou pouze objekty zvláštní péče, ale nositeli širokého okruhu lidských práv.[37] Úmluva obsahuje čtyři hlavní principy, které napomáhají jejímu výkladu jako celku. Principy jsou formulovány v článcích 2, 3, 6 a 12. Jsou jimi zákaz diskriminace, nejlepší zájem dítěte, právo na život, přežití a rozvoj dítě a názor dítěte. Dětská manželství podle UNICEF porušují mimo jiné především články 1, 2, 3, 6, 12, 19, 24, 28, 34, 35 a 36.[38] Úmluva v jednom lidskoprávním dokumentu spojuje sociálně-kulturní i občansko-politická práva dětí. Rovněž jsou v ní inkorporovány některé standardy humanitárního práva, které nikdy předtím nebyly chráněny lidskoprávní smlouvou (ochrana a doprovod dětských uprchlíků či ochrana dětí během ozbrojených konfliktů).[39]

[34] Amarican Convention on Human Rights. (1969)
[35] United Nation treaty collection 2013
[36] Česká republika podepsala Úmluvu dne 30.září 1990. Stejně jako některé jiné státy ji přijala s určitými výjimkami. Konkrétně výjimkou pro právo dítěte znát své rodiče, které je takto omezeno pouze na případy, kdy nedošlo k trvalému osvojení dítěte nebo k umělému oplodnění. (David 1999: 10-11.)
[37] David 1999: 34
[38] UNICEF 2001: 3
[39] Backstorm 1997: 564

Plnění závazků smluvních stran Úmluvy zajišťuje Výbor pro práva dítěte (CRC). Kromě tohoto výboru je dodržování úmluvy projednáváno rovněž v rámci činnosti Výboru pro lidská práva, Výboru pro ekonomická, kulturní a sociální práva či Výboru pro odstranění diskriminace žen (CEDAW). Vedle výborů hrají důležitou roli také Úřad vysokého komisaře pro lidská práva (UNHCHR), Rada lidských práv (HRC) nebo Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky (UNHCR). V roce 1990 se na půdě OSN konal Světový summit, jehož cílem bylo zvýšit počet států, které ratifikovaly Úmluvu. Jeho výstupem bylo rovněž přijetí **Světové deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dětí.**

3.3 Ochrana práv dítěte na evropské úrovni

Na evropské úrovni lze rozlišovat dva základní zdroje právní ochrany dítěte. Prvním z nich jsou dokumenty Rady Evropy v čele s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Druhým je právo Evropské unie.

3.3.1 Dokumenty Rady Evropy

Rada Evropy (RE) je organizací, která si klade za cíl prosazovat evropskou identitu, která by překonala rozdílnost jednotlivých evropských kultur. Evropský soud pro lidská práva, který spolu s dalšími tvoří orgány Rady Evropy, plní funkci tzv. hlídacího psa pro dodržování lidských práv v Evropě. Jeho mandát se vztahuje na práva a povinnosti obsažené v **Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod** (1950). Evropská úmluva představuje základní kámen ochrany dětských práv v Evropě. Je silně inspirována Všeobecnou deklarací lidských práv a klade si za cíl prosazování především první generace občanských a politických práv. Evropská úmluva slouží spíše k ochraně negativních svobod než k podpoře aktivního přístupu států.[40] Z hlediska této práce je mimo jiné podstatný čl. 8 (právo na respektování svého soukromého a rodinného života, do kterého spadá i právo na soukromý sexuální život[41]) a čl. 12 (Muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu), které v sobě obsahují právo svobodného výběru partnera. Evropská úmluva se brzy stala velmi vlivným dokumentem, neboť na rozdíl od ostatních evropských instrumentů je doplněna mechanismem pro svou interpretaci a

[40] Fortin, 2009: 55
[41] Fortin, 2009: 62

vynucování. Rada Evropy hraje zásadní roli v rozvoji evropského rodinného práva a v něm obsažených norem podporujících práva dítěte.[42]

Vedle Evropské úmluvy je mnoho práv týkajících se dětí zahrnuto v **Evropské sociální chartě**. Například v části I ve čl. 7[43] a 17[44] nebo v části II[45] ve čl. 7. Dalšími významnými dokumenty Rady Evropy jsou například **Evropská úmluva o výkonu práv dětí** (1996), **Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství** (1975), **Úmluva o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a sexuálním zneužíváním** (2007), **Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi** (2005), Doporučení Výboru ministrů RE o rodičovské odpovědnosti (1984), Doporučení R (79) 17 ohledně ochrany dětí před špatným zacházením nebo Doporučení Parlamentního shromáždění RE o právech dítěte (1990).

3.3.2. Právo Evropské unie

Základním pramenem ochrany lidských práv v Evropské Unii je **Listina základních práv EU**. Stejně jako VDLP a Evropská úmluva obsahuje ustanovení o právu na soukromí, rodinný život a uzavření manželství. Ve čl. 24 je zdůrazněno právo dítěte na vlastní názor a nejvlastnější zájem dítěte jako prvořadé hledisko při všech činnostech týkajících se dětí. Na rozdíl od VDLP a Evropské Úmluvy obsahuje Listina výslovné ustanovení o diskriminaci na základě věku. Dalším důležitým dokumentem je **Charta Společenství základních sociálních práv pracovníků**, která upravuje pracovní podmínky dětí.

Prosazováním dětských práv v politikách EU se zabývá Evropská Komise. Agenda Komise v oblasti práv dítěte je vedena snahou, aby všechny politiky EU, které se nějak dotýkají dětí, respektovaly jejich práva. K tomu má také sloužit jedenáct opatření, kterým se chce Komise v příštích letech věnovat. Patří mezi ně například zvyšování péče o nezletilé uprchlíky bez doprovodu, prosazování pokynů Rady Evropy o vstřícné justici k dětem či přijetí návrhu směrnice o právech zranitelných obětí, včetně dětských.[46] Komise navíc přijala několik sdělení upravujících vnitřní a vnější politiky EU za účelem koordinace boje proti

[42] Fortin, 2009: 56,73
[43] Článek 7: Děti a mladé osoby mají právo na zvláštní ochranu před fyzickými a morálními riziky, kterým jsou vystaveny.
[44] Článek 17: Matky a děti bez ohledu na svůj rodinný stav a rodinné vztahy mají právo na přiměřenou sociální a hospodářskou ochranu
[45] Článek 7 (Právo dětí a mladých osob na ochranu) obsahuje například ustanovení o spravedlivé mzdě a omezení pracovní doby.
[46] Europa 2011

porušování dětských práv.[47,48] Za tímto účelem bylo založeno Evropské fórum pro práva dítěte.

3.4 Shrnutí

Tento výčet mezinárodních pramenů ochrany práv dítěte není zdaleka úplný. Vedle dokumentů organizací, kterými se tento text v rámci svého omezeného rozsahu nezabývá (např. Mezinárodní organizace práce, UNICEF, WHO), je důležité alespoň zmínit, že podstatnou roli v ochraně práv dítěte hraje zejména v humanitární oblasti **mezinárodní obyčejové právo**. V neposlední řadě je ochrana zajišťována prostřednictvím mezinárodního trestního práva, a to především prostřednictvím **rozsudků** Mezinárodního soudního dvora a Mezinárodního trestního tribunálu, Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu. Otázkami dětských práv se zabýval také Zvláštní soud pro Sierra Leone.

Pro detailní seznam mezinárodních norem, standardů a principů týkajících se práv dítěte doporučuji nahlédnout do příloh Evropských pokynů k propagaci a ochraně práv dítěte vydaných diplomatickým servisem EU (European external action service).[49]

[47] Sdělení Komise KOM/2006/0 367
[48] Sdělení komise KOM/2008/0055
[49] Council of the European union. 2002

4 Mezinárodní ochrana před dětským manželstvím

Nejstarší lidskoprávní instrumenty neobsahují výslovný zákaz dětských manželství. Obsahují však, jak již bylo řečeno výše, ustanovení o právu na manželství. Článek 16 VDLP přiznává právo uzavřít manželství všem mužům a ženám, jakmile dosáhnou plnoletosti („full age“), a zdůrazňuje nutnost svobodného a plného souhlasu obou manželů. Evropská úmluva přiznává právo na manželství osobám způsobilým věkem k uzavření manželství („marriageable age“). Lze tedy usuzovat, že tvůrci těchto dokumentů měli v úmyslu zabránit sňatku osob bez plné způsobilosti k právním úkonům nebo alespoň osob, které nedosáhly potřebné biologické sexuální vyspělosti. Tomu rovněž nasvědčuje výběr slov „man and women“ namísto „male and female“.[50] V roce 1975 byla přijata klíčová **Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)**, která ve článku 16 odst. 1 zdůrazňuje rovnost mužů a žen v právu svobodného výběru manžela a právu na vstup po manželství pouze s jejich svobodným a plným souhlasem.

4.1 Nucená manželství jako praxe porušující lidská práva

Výslovná ustanovení vztahující se k nuceným manželstvím můžeme najít především v dokumentech přijatých různými organizačními složkami OSN. V prvé řadě se jedná o úmluvy, které prohlašují nucená manželství za praxi podobnou otroctví a poprvé mluví o nucených manželstvích komplexně jako o specifickém způsobu porušování lidských práv. Jednou z těchto úmluv je **Dodatková úmluva o zrušení otroctví** (1957). V článku 1 je formulováno pravidlo zakazující příbuzným, opatrovníkům či jiné skupině lidí, aby byla žena bez svého souhlasu přislíbena nebo provdána výměnou za peníze či jinou platbu. Článek 2 zavazuje státy, aby stanovily minimální věkovou hranici pro manželství a vytvořily systém kontroly vyjádření oboustranného souhlasu stran před státem uznávanou autoritou. Odpovědí na tento závazek je mimo níže zmíněných dokumentů i **Protokol Africké charty lidských práv a práv národů o právech žen v Africe** (2005). Ve článku 6 zdůrazňuje svobodný a plný souhlas, minimální věk 18 let pro uzavření manželství a nutnost řádné registrace sňatku podle národního práva. Důležitá jsou však i ustanovení, která se soustředí na boj proti nuceným manželstvím jako kulturnímu stereotypu. Kultura a tradice nesmí být překážkou

[50] Ruth Gaffney-Rhys, 2011: 363

intervence státní moci v případě, že v takovém svazku dochází k porušování lidských práv. Přestože v této oblasti dochází k pozitivním změnám a některé zákroky státu již nejsou ve velké části světa považovány za narušení práva na rodinný či soukromý život (např. kriminalizace znásilnění v manželství), existuje stále mnoho případů, při nichž je národní legislativa a především její vynucování až příliš ovlivněni snahou přizpůsobit se kulturním standardům země na úkor dodržování mezinárodních závazků. Z tohoto důvodu je důležité, že protokol ve článku 2 obsahuje závazek smluvních stran k eliminaci škodlivých kulturních a tradičních praktik (harmful traditional practices) založených na myšlence o nadřazenosti některého z pohlaví a stereotypních rolích muže a ženy. Zákaz všech forem škodlivých praktik je obsažen také v článku 21 odst. 2 Úmluvy a článku 5 CEDAW. Obecné doporučení č. 21 Výboru CEDAW k tomu dodává: „…Zprávy smluvních států odhalují, že jsou zde země, které na základě tradice, náboženství nebo etnického původu určité skupiny obyvatel dovolují nucená manželství. Jiné země povolují domluvit cenu za sňatek s ženou…. Až na výjimky jako například věk nebo pokrevního příbuzenství musí být ženino právo, zda vůbec, kdy a koho si vzít, chráněno a prosazováno.“ [51]

V neposlední řadě je zákaz nuceného manželství nepřímo obsažen v **Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení.** Podle čl. 1 výraz "mučení" znamená jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení, mimo jiné z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Pokud smluvní stát na území pod svou jurisdikcí vědomě toleruje například vraždy ze cti nebo trestně nestíhá manželská znásilnění, lze dovodit, že se dopouští porušení této úmluvy. Podobný názor zastává i Rangita de Silva de Alwis (UNICEF) ve svém legislativním návrhu Dětské manželství a právo.[52]

4.2 Zákaz dětských manželství

Výše zmíněná **Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen** ve článku 16 odst. 2 stanoví, že manželství ani zasnoubení dětí nebudou považována za legálně uzavřená („shall have no legal effect“). Úmluva bohužel nedefinuje pojem dítě, není proto zcela jasné,

[51])UNICEF. 2007: 11
[52] UNICEF 2007:15

která manželství zakazuje. Tento problém řeší **Úmluva o povolení manželství, minimálním věku pro uzavření manželství a registraci manželství** (1962). V článku 2 tato úmluva zavazuje její signatáře k přijetí legislativy určující minimální věk pro uzavření manželství. I v této úmluvě je zdůrazněna podmínka úplného a svobodného souhlasu obou stran a nutnost registrace sňatku u příslušného úřadu. V roce 1965 vydalo Generální shromáždění OSN doporučení doplňující úmluvu, podle kterého by vhodný minimální věk pro manželství neměl být nižší než 15 let, pokud se nebude jednat o úředně schválenou výjimku ze zvlášť závažných důvodů.[53] K dalšímu upřesnění názoru OSN na otázku věku došlo po přijetí Úmluvy o právech dítěte, která ve článku 1 definovala pojem dítě („Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve"). Výbor pro práva dítěte poté v jednom z komentářů k Úmluvě vyjádřil doporučení jejím signatářům, aby zvážili věk osmnácti let jako minimální věkovou hranici pro sňatky.[54] Tento názor zastává například i Populační fond OSN (UNFPA) a UNICEF. Obě organizace považují věk nižší 18 let za jeden z prvků definice dětského manželství.[55] Hranice osmnácti let je vyžadována také **Africkou chartou o právech a blahu dítěte.** Charta také v článku 21 odst. 2 obsahuje výslovný zákaz dětských manželství. Právo dítěte na rodinný a soukromý život a právo na ochranu před jeho narušováním garantuje Úmluva v článku 16.

Vzhledem k velkému počtu dětí ženského pohlaví, které jsou obětmi dětských nucených manželství, se v mezinárodním právu stále více mluví o dívkách (girl-child) jako specifické skupině zvláště zranitelných osob, které jsou obětmi hned dvojí diskriminace a musí čelit rizikům, kterým jsou vystaveny jako ženy i děti zároveň. První lidskoprávní dokument, který se výslovně zabývá touto tématikou, byl přijat v roce 1995 na Čtvrté světové konferenci o ženách v Pekingu (**Pekingská deklarace**). Jeho cílem bylo eliminovat negativní praktiky a kulturní přístupy vůči dívkám. Jedním z posledních dokumentů na toto téma je zpráva Oddělení ekonomických a sociálních záležitostí OSN z roku 2006, která upozorňuje na nedostatky v prevenci a ochraně, kterých se státy v případě porušování práv dívek dopouštějí.[56] Podle Nury Taefi (Auckland University, Nový Zéland) je hlavním problémem současného mezinárodního práva, že vytváří tradiční kategorie osob chráněných právem a neberou v úvahu jejich vzájemné propojení (více viz níže). V nuceném manželství jsou dívky

[53] Ruth Gaffney-Rhys, 2011: 364
[54] General Comment CRC/GC/2004/4, par. 16.
[55] Ruth Gaffney-Rhys, 2011: 364
[56] Taefi 2009: 353

zneužívány v tom samém okamžiku na základě jejich pohlaví a neoddělitelně i na základě jejich věku. Právo však štěpí identitu dívky na dítě a ženu. Její nároky a potřeby a práva jsou fragmentovány do různých právních dokumentů a tak dochází k marginalizaci rizik, kterým čelí. Východiskem z této situace by podle Taefi měla být hlavně harmonizace interpretace Úmluvy a CEDAW, která by více adresně mířila na práva dívek, která by tak mohla být efektivněji chráněna.[57]

4.3 Dětská manželství během ozbrojených konfliktů

Mezinárodní právo nabízí mnohem rozsáhlejší a efektivnější způsoby ochrany dětských práv v případě, že k projevům dětského manželství dochází během ozbrojeného konfliktu. Na rozdíl od soukromoprávní úpravy mohou být tyto případy stíhány před mezinárodními soudy, odpovědným může být i stát a případy mají často masový charakter.

Rozvoj humanitárního práva a vznik mezinárodních soudů a tribunálů, které začaly stíhat sexuální násilí jako válečné zločiny, zapříčinili, že nejen přímí pachatelé, ale také stát samotný může být trestně odpovědný za násilí spáchané na dětech. Během dvacátého století masové znásilňování a zotročování dívek konečně přestalo být chápáno jako druhořadý zločin či vedlejší škoda válečného konfliktu a začalo se k nim přistupovat jako k nedovolenému prostředku a způsobu vedení boje spadajícímu do kategorie válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Mezinárodní ochrana dětí během ozbrojených konfliktů rovněž může, jak je vysvětleno níže, být považována za součást obyčejového práva a tak poskytovat daleko vyšší garance vynutitelnosti než mezinárodní smluvní úprava.

„V nauce mezinárodního práva dnes převládá názor, že sexuální násilí jako součást ozbrojeného konfliktu je zejména vážným porušením (grave breache) **Ženevských úmluv o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (1949)** a jejich dvou **Dodatkových protokolů (1977)**“[58]. Důležitou roli hraje **Ženevská úmluva o ochraně osob za války (1949)**. Pravidla souboru všech ženevských úmluv, které tvoří humanitární právo válečné, jsou nederogovatelná jinými zvláštními dohodami a platí erga omnes. Pokud jde o ochranu

[57] Tamtéž str 353 a 361
[58] Hýbnerová 2009: 226

života a důstojnosti, tedy i ochranu před různými formami sexuálního zotročování, patří normy ženevského práva mezi normy kogentní povahy.

Úprava obsažená v Ženevských úmluvách však do jisté míry marginalizuje dopad tohoto jednání na společnost, neboť chrání především důstojnost a čest žen a opomíjí jeho význam ve smyslu útoku na tělesnou a duševní integritu jedince. Změnu přinesly až rozsudky Mezinárodního soudu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního soudu pro Rwandu, které prohlásily masivní veřejné znásilňování a násilné zadržování žen za účelem nuceného těhotenství za genocidní jednání naplňující podstatu zločinů proti lidskosti. Tyto klíčové rozsudky se pak staly předlohou pro pravidla Mezinárodního trestního soudu. Ten prohlásil znásilnění, sexuální otroctví, nucenou prostituci, nucené těhotenství, nucenou sterilizaci a každou jinou formu sexuálního násilí za válečný zločin a porušení jak Ženevských úmluv, tak obyčejů aplikovaných v mezinárodním ozbrojeném konfliktu. Pokud se tak děje jako součást rozsáhlého systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu s vědomím takového útoku, dopouští se pachatel rovněž zločinu proti lidskosti.[59]

V roce 2009 bylo za zločin proti lidskosti vedle jiného sexuálního násilí výslovně prohlášeno i nucené manželství. Stalo se tak v rozsudku Zvláštního soudu pro Sierra Leone. Právě díky práci tohoto soudu, který se zaměřil na posuzování sexuálních i nesexuálních aspektů zneužívání dětí v době ozbrojených konfliktů, se významně snížila marginalizace nucených manželství jako porušení lidských práv.

Vedle výše zmíněných Ženevských úmluv jsou děti chráněny rovněž jejich dodatkovými protokoly. Strany Dodatkového protokolu I souhlasily s přijetím „všech možných opatření“ (all feasible measures), aby se děti mladší věku 15 let přímo neúčastnily nepřátelských akcí. Podle doc. Hýbnerové (Univerzita Karlova) je však toto pravidlo formulováno natolik vágně, že snadno umožňuje jeho obcházení. Rovněž jeho povaha závazku na konání podle ní značně znasnadňuje kontrolu jeho plnění. Také chybějící definice „přímé účasti“ a neodlišení od účasti nepřímé, která v Protokolu není omezena věkem, volává mnoho pochybností ohledně výčtu činností, které lze do přímé účasti zařadit.[60] Dodatkový protokol II problémy částečně odstraňuje rozšířením zákazu účasti na nepřátelských akcích i na účast nepřímou, nicméně definice přímé i nepřímé účasti zde stále chybí. Přes tyto nedostatky však Protokoly hrají důležitou roli v mezinárodní ochraně dítěte. Inkorporací

[59] Hýbnerová 2009
[60] Hýbnerová 2011: 390

Protokolu I v podobě článku 38 do Úmluvy o právech dítěte se k dodržování jeho obsahu zavázali i signatáři Úmluvy, kteří Protokol I nepodepsali a neratifikovali Vzhledem k tomuto a dalším použitím Protokolu I (například aplikace orgány OSN a Červeného kříže během konfliktu v Perském zálivu i proti státům, které nebyly jeho stranami) lze dovodit, že i státy, které nejsou signatáři Protokolu I, akceptují jeho obyčejový status.[61] Otázka vnímání sexuálního násilí jako porušení zvykového práva byla řešena i před Zvláštním soudem pro Sierra Leone, který tento názor svými rozsudky více méně potvrdil.

[61] Hýbnerová 2011: 394

5 Případové studie

V následující kapitole je blíže představeno několik států, které se potýkají s problémem dětských manželství. Těmito státy jsou Niger, Sierra Leone, Indie, Pákistán a Jižní Afrika. Niger reprezentuje státy s nejvyšším výskytem manželství, ve kterých je tato praxe spojena zejména s chudobou. Sierra Leone je zmíněna pro fenomén vojenských manželek a průlomový rozsudek Zvláštního soudu pro Sierra Leone, který označil nucené manželství za trestný čin mezinárodního práva. Indie je příkladem země, kde k manželstvím dochází hlavně z důvodů silně tradiční společnosti. Pákistán byl vybrán jako příklad porušování práva na náboženskou svobodu obětí, které je v západní společnosti někdy stavěno do pozadí oproti jiným porušením práv, přestože pro oběti ze silně náboženských oblastí může být násilná změna vyznání vnímána závažněji než tělesné násilí, neboť znamená ztrátu identity a odříznutí od rodiny. Řadu případových studií uzavírá Jižní Afrika jako stát, který je díky úspěšným legislativním změnám na cestě k úplnému odstranění dětských manželství.

5.1 Niger

Niger je považován za zemi s nejvyšším počtem dětských manželství na světě.[62] Až 75% dívek mezi 20-24 lety bylo provdáno před dosažením 18 let. V některých oblastech se jedná až o 89% všech dívek. Tato čísla zůstávají již přes deset let stejná. Nejohroženější jsou nevzdělané dívky z venkovských oblastí. Znepokojujícím faktem je, že 44% dívek v dětských manželstvích do nich vstoupilo před dosažením 15 let. [63] Tato čísla jsou ovlivněna převážně demografickou situací (přes 49% populace je mladší 14 let[64]) a vysokou mírou chudoby.[65]

Důvodem je nejčastěji upevnění rodinných vazeb a zabránění předčasnému těhotenství mimo manželství. Donedávna byla důvodem především muslimská tradice. V posledních letech se však rozšířil prodej dívek z chudých zemědělských oblastí do okolních států. Mnoho rodičů si neuvědomuje, že jejich dcery místo do manželství posílají pouze do tranzitního místa, odkud jsou dále prodány za účelem sexuálních služeb.[66]

[62] Viz poznámka č. 10
[63] United Nations Population Fund. 2012 : 62
[64] Ministerstvo zahraničí ěské republiky 2013
[65] The world bank. 2013
[66] Integrated Regional Information Networks. 2009

CRC v roce 2009 a UNICEF v roce 2010 apelovaly na zvýšení minimálního věku dívek pro uzavření manželství v Nigeru z 15 na 18 let a odstranění diskriminace, která tak vzniká, neboť minimální věk pro chlapce je 18 let.[67] „V minulosti již bylo několik pokusů zvýšit současný minimální věk dívek k uzavření manželství na osmnáct let. Avšak není jisté, zda zvýšení věku minimálního věku z patnácti na osmnáct let povede ke snížení dětských manželství, zvláště v zemi jako Niger, kde o manželství rozhoduje hlavně zvykové právo, které svatby dívek pod osmnáct let povoluje.“[68] Zpráva CRC z roku 2001 k tomuto tématu dodává: „Mělo by být zaznamenáno, že Občanský zákoník není ve skutečnosti nikdy aplikován kvůli souběžné existenci dalších dvou pramenů práva. Jednoho na oficiální úrovni (Zákon č 62-11 o organizaci soudního systému) a druhého na neoficiální úrovni (muslimské právo)“[69]. Zákon č. 62-11 určuje přednost zvykového práva ve věcech manželství. Nedostatečnou míru vynucování zákonů ilustruje případ zmíněný ve zprávě Immigration and Refugee Board of Canada: „Webový portál www.Afrik.com informoval o zatčení osob odpovědných za manželství mezi devítiletou dívkou a padesátiletým mužem. Podle stejného zdroje byly osoby po 72 hodinách vazby propuštěny“.[70]

Niger je signatářem Úmluvy o právech dítěte i jejího opčního protokolu. Rovněž je signatářem Africké charty o právech a blahu dítěte. Přesto lze v Nigeru najít všechny průvodní znaky dětských manželství. Vysoká míra rizikových dětských těhotenství, nízká míra registrace uzavřených manželství a počtu narozených dětí, téměř nulová šance dívek využívat právo na vzdělání, vysoká míra násilí vůči dětem, tělesné tresty, zneužívání dětí (Například tzv. „Wahaya“ – využívání dívek jako konkubín v domech prominentních občanů. Tato praxe je široce společensky akceptována).[71]

V Národní zprávě pro Univerzální periodický přezkum (UPR) z roku 2011[72] Niger vyzdvihuje novou legislativu pro registraci novorozenců a snížení výskytu dětské práce. Fakt, že pouze 12% dívek navštěvuje školu, komentuje stát pouze tím, že dívky ze školy samy odcházejí nebo nejsou schopny plnit školní povinnosti. Žádné změny, které by procento vzdělaných dívek zvýšily, však nezmiňuje. Niger si je vědom, že přítomnost dětských manželství v zemi nelze bagatelizovat. Sám ve své zprávě píše: „Dětská manželství jsou v Nigeru realitou…Polovina žen mezi 25 a 49 se vdávala ve věku 15,5 roků.“ Niger

[67] UPR Niger working group report 2011 (A/HRC/WG.6/10/NER/2): par. 23
[68] Mutyaba 2011: 344-345
[69] UN Committee on the Rights of the Child : par 22 a další
[70] Immigration and Refugee Board of Canada 2003
[71] UPR Niger working group report 2011 (A/HRC/WG.6/10/NER/2):par. 9 až 41
[72] UPR Niger national report 2011(A/HRC/WG.6/10/NER/1)

poukazuje na zlepšení od roku 1998, kdy průměr tvořil 15,1 roků. Neoznamuje ale žádné konkrétní kroky pro zlepšení situace. Ani zvýšení minimálního věku dívek pro manželství z 15 na 18 let. Argumentuje tím, že daný zákon se stejně nepoužívá a většina manželství se uzavírá na základě práva zvykového, které minimální věk nestanoví, ale musí být v souladu s mezinárodními úmluvami, kterými je Niger vázán. Vzhledem k velkému vlivu tradice a náboženství a této minimální iniciativě státních orgánů nelze v současnosti očekávat zlepšení situace.

5.2 Sierra Leone

Sierra Leone stejně jako Niger patří mezi deset nejchudších států světa. Až 70% populace žije pod nebo těsně na hranici chudoby. Děti do 14 let tvoří přes 44% populace.[73] V letech 1999 až 2002 probíhala v zemi krvavá občanská válka o ovládnutí území bohatého na diamantová naleziště. Následkem války byly stovky tisíc lidí zabity a zmrzačeny. Po deseti letech konflikt skončil vojenskou intervencí OSN. Nejhorší následky války však byly způsobeny masivním nasazením dětských vojáků a systematickým sexuálním násilím na ženách využívaným jako způsob vedení boje na všech stranách konfliktu. Po ukončení bojů byl OSN na žádost vlády sestaven Zvláštní soud pro Sierra Leone, jehož úkolem bylo vést procesy s pachateli nejvíce odpovědnými za krutosti páchané během konfliktu.

Odhaduje se, že během trvání války bylo 275 tisíc žen a dívek vystaveno sexuálnímu násilí, které bylo navíc pácháno s extrémní brutalitou. Vedle znásilňování, nuceného těhotenství, mrzačení pohlavních orgánů a sexuálního otroctví se v masivním měřítku rozšířila praxe nucených manželství dívek s vojáky (tzv. „military wives“ či „bush wives“[74]).

Zvláštní soud pro Sierra Leone (konkrétně Odvolací komora) poprvé na mezinárodní úrovni prohlásil nucené manželství za zločin proti lidskosti .[75] V případu *Prosecutor v. Brima, Kamara a Kanu* byly poprvé v historii mezinárodního práva tři osoby shledány vinnými za nucené manželství. Tento rozsudek je považován za významný evoluční moment v oblasti stíhání genderově zaměřených trestných činů, přestože na něj existuje mnoho protichůdných názorů (Polemizuje se především o tom, zda soud neporušil konstituováním nového trestného

[73] Ministerstvo zahraničních věcí České republiky 2013
[74] International Center for Transitional Justice 2010: 1
[75] Oosterveld 2007: 132

činu zásadu nullum crimen sine lege.). Ostatně ani komory Zvláštního soudy nejsou ve svých názorech zcela zajedno.[76]

Klasifikací nucených manželství jako zločinu proti lidskosti se zvýšilo povědomí a pochopení jednání v rámci mezinárodního trestního práva. Zvláštnímu soudu se podařilo zřetelně oddělit sexuální otroctví jako sexuálně zaměřený zločin proti lidskosti a nucené manželství jako zločin proti lidskosti v kategorii „jiné nelidské jednání". „Nucená manželství…znamenala, že dívky byly násilím provdány za bojovníky a proto se od nich očekávalo, že se nebudou vzpírat žádnému sexuálnímu požadavku jejich manželů, budou vařit, uklízet, nosit náklad, starat se o děti a chránit majetek manžela." [77]

Odvolací komora považovala přítomnost sexuální a nesexuální stránky nuceného manželství za základní prvek jeho odlišení od sexuálního otroctví. Nucené manželství soud definoval jako „nucený manželský svazek s jinou osobou vedoucí k velkému utrpení nebo fyzické či psychické újmě na straně oběti"[78] Nucená manželství tedy sice obsahují rysy sexuálního otroctví jako nedobrovolný sex a zbavení osobní svobody. Vedle těchto jsou však podle soudu přítomny i další charakteristické prvky. Již zmíněný manželský svazek vedoucí k fyzické či psychické újmě a také exkluzivita vztahu mezi manželi, jejíž porušení může mít následky v podobě trestu.[79] Nesmí se rovněž zapomínat na stigmatizaci dívky, která je manželkou rebela, ze strany společnosti. Ta je v tomto případě mimořádně vysoká a hraje důležitou roli v její reintegraci.[80]

Manželství „bush wives" oproti dětským manželstvím popisovaným ve zbytku textu nebyla manželstvím oficiálně uzavřeným před státní, církevní nebo jinou autoritou (například autorita zvykového práva či hlava rodiny). Jednalo se o násilné přisvojení dívky jedním z vojáků. Pokud už nebyly fyzicky schopné sloužit svému účelu, byly dívky vyměněny za nové. V případě těchto manželství byla míra brutality vůči dívkám mnohem vyšší, než lze pozorovat u „běžných" nucených manželství. Dříve než byly vybrány za něčí manželku, byly dívky mnohdy několikrát znásilněny, často před očima svých příbuzných. Vedle bití byly trestány například nucenou nahotou, zohavováním pohlavních orgánů či vkládáním ostrých

[76] Goodfellow 2011: 832 a dále
[77] Oosterveld 2007: 133
[78] „forced conjugal association with another person resulting in great suffering or serious physical or mental injury" (Oosterveld 2007: 133)
[79] Goodfellow 2011: 836
[80] Wharton 2012: 228

předmětů do vagíny. Většina byla nakažena sexuálně přenosnou chorobou, vysoký počet nakažení tvořil AIDS.[81]

Jak bylo zmíněno výše, rozsudky Zvláštního soudu, které shledaly pachatele vinnými ze spáchání nuceného manželství klasifikovaného jako zločin proti lidskosti, se staly předmětem velké diskuze. Hlavním tématem se stala otázka, zda soud může odsoudit pachatele za trestný čin mezinárodního práva, který neexistoval v době pachatelova jednání, aniž by nebyla porušena zásada nullum crimen sine lege. Podle odvolací komory „nesouhlas společnosti s únosem a zneužitím žen a dívek jako nucených manželských partnerek jako součást široce rozšířeného či systematického útoku proti civilnímu obyvatelstvu je reflektován jako uznání takového jednání za trestné, spadající pod označení „jiné nelidské jednání“ a způsobilé dát vzniknout individuální odpovědnosti podle norem mezinárodního práva.“[82]. Odpůrci tohoto názoru tvrdí, že pro vytvoření takového mezinárodně trestného činu by musely být přesněji definované jeho jednotlivé prvky včetně zločinného úmyslu. Také trestní stíhání by muselo být předvídatelné jako reálná možnost. Nové pravidlo by rovněž muselo být porovnáno s mezinárodními úmluvami, zvyklostmi, zásadami a rozhodnutími soudů, aby mohlo být prohlášeno součástí mezinárodního práva. Odpůrci rozhodnutí tvrdí, že tyto kroky nebyly soudem dostatečně pečlivě provedeny.[83] Na druhou stranu existují názory, že mezinárodní obyčejové právo považuje nucené manželství za „urážku dlouho zavedených lidskoprávních doktrín a degradaci institutu manželství, které se mezinárodní komunita zavázala chránit.“[84] Odvolací komora navíc pouze specifikovala již existující genderově zaměřené trestné činy, nevytvořila tedy zcela nový trestný čin.[85]

Zdá se, že ani několik let po vydání rozsudků není zcela jasné, zda soud definicí nuceného manželství a jeho zařazením mezi „jiné nelidské jednání“ překročil své pravomoci. Nicméně tímto zcela zásadně přispěl ke změně obecného vnímání nucených manželství jako „škodlivé praktiky“, která by měla být zakázána národním právem.

Přestože se situace v zemi deset let po konci konfliktu stabilizuje, vysoká míra násilí vůči ženám a dívkám je stále přítomná. Podle zprávy kanceláře Vysokého komisaře pro lidská práva (UNHCHR) z roku 2011 stále 27% dětí vstupuje do manželství před dosažením 15 let. Přes 48% vdaných dívek ve věku od 20 do 24 let vstoupilo do manželství před dosažením 18

[81] Amnesty international 2000: 2
[82] Goodfellow. 2011: 854
[83] Tamtéž str 855
[84] Tamtéž 856-857
[85] Wharton 2011: 239

let. S tím souvisí i vysoký výskyt těhotenství dívek v pubertálním věku a kulturní a náboženský odpor proti vzdělávání dívek.[86] Organizace CEDAW opakovaně upozorňuje na nerovné postavení mužů a žen ve zvykovém manželském právu.[87] Komise pro lidská práva v Sierra Leone (HLCSL) ve zprávě pro UPR v roce 2011 uvedla, že dětská manželství stále tvoří převážnou část všech sňatků, zvláště ve venkovských oblastech.[88] Přestože v roce 2007 stát přijal Child Rights Act, který zakazuje dětská manželství, jsou stále zaznamenávány případy manželství již čtrnáctiletých dívek.[89] Vysoký komisař pro lidská práva proto ve zprávě z roku 2011 vyzval Sierra Leone, aby přijalo všechna náležitá právní a politická opatření pro odstranění všech „škodlivých praktik", a zároveň vyjádřil přání, aby mezinárodní společenství finančně podpořilo Sierra Leone v plnění lidsko-právních závazků a odškodnění válečných obětí.[90]

5.3 Indie

Vymáhat dodržování dětských práv v Indii je obtížné z několika důvodů. Indická společnost založená na kastovním systému je velmi odolná změnám. Nejnižší kasty mají jen omezenou možnost výběru způsobu živobytí a žijí tak často na hranici chudoby. Aby splatili rodinné dluhy, jsou jejich příslušníci často nuceni posílat své děti ke svému věřiteli do „služby" (tzv. bounded labour), jejíž podmínky lze srovnat s dětským otroctvím. Neméně častým řešením dluhové situace je dětské manželství. Podle zprávy UNICEF z roku 2011 je 43% dívek v Indii provdáno před dovršením 18 let.[91]

Některé dívky z nejnižší kasty (tzv. nedotknutelní či Dalitové) jsou posílány do chrámů, kde slouží jako „manželky" bohů. Ve skutečnosti jsou však prostitutkami pro muže z vyšších kast.[92] Původně posvátná náboženská tradice se změnila v systematické zneužívání dalitských dívek dominantními kastami. Podle tradice „Devadasi" jsou dívky „provdány" za božstvo a znásilněny ihned po dosažení puberty a očekává se od nich, že budou poskytovat sexuální služby jakémukoliv muži. Pokud se dívky stanou „Joginis", jsou svou rodinou

[86] UPR Sierra Leone - working group report 2011: par. 16
[87] UPR Sierra Leone - stakeholders report 2011: par. 39
[88] Tamtéž: par 45
[89] Sierra Leone – Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights 2011: par. 17.
[90] Tamtéž: par. 62-63.
[91] United states department of states 2012
[92] International Dalit solidarity network 2013

poslány do chrámu a po zasvěcení jsou „provdány“ za náhradního manžela (příbuzný nebo již ženatý muž). Tento muž je může ekonomicky zajistit nebo opustit. V tomto případě je dívka dána jinému muži, který ji finančně zajišťuje. Dívka pak musí svolit k sexuálnímu styku s jakýmkoliv mužem v okolí. Takto „provdané“ dívky nemají manželská práva a je jim zakázáno vést normální rodinný život nebo se znovu řádně provdat. Jsou již navždy stigmatizované v očích společnosti.[93] Proti těmto praktikám vystupuje ve svých zprávách CESCR i CEDAW[94][95]. Prostituce v chrámech se však nevyhýbá ani nejvyšším kastám. I nezaopatřené brahmánky (příslušnice nejvyšší kasty) se mohou stát manželkami v chrámech a sloužit jako luxusní společnice.

Dalším důvodem dětských sňatků je velká preference chlapců. Rodiče se často rozhodnou ukončit těhotenství v případě, že čekají holčičku. Po narození je úmrtnost dívek mnohem vyšší než úmrtnost chlapců, neboť těm se na rozdíl od dívek dostává kvalitní stravy a zdravotní péče. Není výjimkou, že rodiče nejdříve nakrmí mužské potomky a dívky dostávají až to, co na ně zbude. Následkem toho často umírají v mladém věku na podvyživení v kombinaci s přepracováním a nedostatkem včasné lékařské pomoci. Důsledkem preference chlapců v indické společnosti je velký nepoměr počtu dívek a chlapců v populaci a tedy i nedostatek nevěst. Rodiče tedy nutí dívky do manželství nejen proto, že pro ně mají nižší cenu než chlapci a chtějí je brzy z domu, ale také proto, že poptávka po nevěstách stoupá natolik, že často vyústí i k únosům a obchodu s dívkami z venkova a z okolních států. V některých oblastech je nedostatek žen natolik velký, že dívka, která je koupena jako nevěsta, je nucena k sexuálnímu styku i s bratry svého manžela.[96] Některé dívky jsou také obětí falešných manželství a krátce po sňatku jsou manželem prodány a nuceny k prostituci[97]. V neposlední řadě je dětské manželství spojeno s nižším věnem a jistotou, že dítě nebude odporovat výběru partnera. V kastovní společnosti může být pár, ve kterém jsou manželé z různých kast, i jeho rodiny obětí zločinů z nenávisti. Zabránit takovému spojení je tedy pro rodiče velmi důležité.

„Indické právo stanoví 18 let jako minimální věk pro uzavření manželství pro ženy a 21 let pro muže. Dětské manželství je zakázáno v jakékoliv formě a soudy jsou oprávněny takové manželství prohlásit za neplatné. Rovněž jsou stanoveny trestní postihy pro osoby, které se účastnily na přípravě a uzavření takového manželství. V praxi však toto právo není

[93] International Dalit solidarity network 2012: 2
[94] Commitee on Econimic, Social and Cultural rights.2008: par. 25
[95] CEDAW 2007: par. 22, 23 a 26
[96] UNICEF 2006: 6
[97] Tamtéž: 7

vynucováno. Právo nedefinuje manželství dívky pod 18 let a chlapce pod 21 let jako nelegální, ale ponechává prostor, aby mohlo být před soudem prohlášeno za neplatné."

Prozatím nejdůležitější změnou bylo přijetí Prohibition of Child Marriage Act (2006). Děti, které vstoupily do manželství, mohou do dvou let po dosažení plnoletosti požadovat, aby soud manželství prohlásil za neplatné. V určitých případech, například pokud dítě bylo do manželství prodáno nebo bylo násilím odvlečeno, má soud povinnost prohlásit manželství neplatným i bez iniciativy manželů. Důležitou změnou, kterou zákon přinesl, je uzákonění konkrétních preventivních opatření a určení odpovědných orgánů ve věci dětských manželství. Indie v každém státu posílila ochranu před dětským manželstvím vytvořením zvláštního úřadu (Child Marriage Prohibition Officer), jehož cílem je vykonávat preventivní a následná opatření. Tito úředníci mají za úkol zasáhnout bezprostředně při uzavírání sňatku, dokumentovat porušení práva a přemístit dítě z nebezpečného prostředí.[98] Průlomovým ustanovením je také povinnost jakékoliv osoby nahlásit každé uzavření dětského sňatku, o kterém se dozví. Pokud se osoba o uzavření sňatku dozví a tuto informaci zamlčí, může být stíhána podle trestního zákoníku za napomáhání a propagaci dětských manželství.[99]

Prohibition of Child Marge Act je velmi komplexní zákon. Nejenže prohlašuje dětská manželství za trestný čin, ale definuje i široký výčet osob, které se trestného jednání dopouštějí (kněz, „dohazovači", komunitní autority, které tyto svazky propagují…). Představuje ucelený systém kontroly (např. sestavením zvláštních policejních jednotek vyškolených pro práci s dětmi) a také systém nahlašování trestných činů bezpečný pro oběti. Zákon však nekončí pouze u snahy anulovat dětské manželství, pokud mu nedokázal zabránit. Je v něm pamatováno také na materiální, zdravotní a právní péči o oběti. Upravuje péči o potomky a majetkové zabezpečení po ukončení manželství. Oproti jiným státům bojujícím se stejně vysokou mírou dětských manželství v populaci, má Indie daleko propracovanější legislativu.

Bohužel, zvláště pokud se jedná o Dality, státní orgány v praxi nevyvíjí žádné aktivní kroky k ochraně ohrožených dětí a snaha provádět preventivní kroky je velmi malá.[100] Tento fakt dokládá i osm let stará reportáž BBC k tradiční praktice Akha Teej. Označení Akha Teej se v některých oblastech používá pro den, který je tradičně určen pro uzavírání dětských

[98] United States department of state 2012
[99] UNICEF 2006: 11
[100] O postoji úřadů více např ve videu International Dalit solidarity network (dostupné z: http://idsn.org/news-resources/video/we-are-not-untouchable/).

manželství. Tehdejší předseda vlády Babualal Gaur na toto téma prohlásil: „Není možné zabránit těmto praktikám. Byli jsme kdy schopni ukončit alkoholismus nebo diskriminaci nedotknutelných? Pokud to ani Gándhí nedokázal, jak by Babualal Gaur mohl?“.[101]

V oblasti obchodování s dívkami je problémem Indie vysoká korupce policejních orgánů a nedostatek vůle soudců se případy zabývat. Zvláštní zpravodajka HRC o násilí vůči ženám ve zprávě z roku 2001 proto doporučuje přísnější kontrolu podřízených na všech úrovních policie a zostření trestů za přijetí úplatku. Rovněž navrhuje vzdělávací semináře pro soudce, které by zvýšily jejich povědomí o dané problematice.[102] Výskyt „Škodlivých praktik“ v Indii je monitorován například i Výborem pro ekonomická, sociální a kulturní práva. Výbor stejně jako další kontrolní orgány OSN doporučuje přísné vymáhání přijaté legislativy a posílení vzdělávacích programů.[103]

Doporučení orgánů OSN však přes jejich oprávněnost působí poněkud rozpačitě. V případě země, kde jsou děti z nejnižších kast při vyučování stále ještě odděleny od ostatních, lze jen těžko očekávat, že výuka o nediskriminaci dívek přinese ovoce. Stejně tak nelze očekávat docílení efektivního fungování justičního systému a aktivního přístupu policie, pokud samotná nejvyšší reprezentace státu odmítá problém řešit.

5.4 Pákistán

Jeden z největších problémů, kterým čelí ženy v Pákistánu, je podle některých pozorovatelů nucené náboženské konvertování v manželství. Nejvíce postiženými jsou dívky z nejnižší indické kasty, které jsou unášeny z Indie nebo které jsou obětí obchodu se ženami. Ohroženy jsou rovněž hinduistky a křesťanky z některých pákistánských provincií. Není výjimkou, že je zde nahlašováno přes 25 únosů měsíčně. Podle informací některých nevládních organizací dochází v Pákistánu k nucenému konvertování na islám u 700 křesťanských a 300 hinduistických dívek ročně. [104] „Většinou jsou dívky uneseny, znásilněny a drženy v madrasse (škola islámu), kde jsou nuceny podepsat dokumenty o uzavření manželství a konvertování k islámu. Přestože v roce 2011 byl přijat zákon proti praktikám

[101] UN Committee on the Rights of the Child 2003: 385-9
[102] Commission on human rights 2001:par 108, 162 a 163
[103] UN Committee on the Rights of the Child 2004: par 60-61
[104] International Dalit Solidarity Network (Fact sheet) 2012: 1

ubližujícím ženám (Prevention of Anti-women Practices Act), který zakazuje nucené manželství, výměnu dívek při urovnávání sporů a manželství s nezletilými dívkami, policie odmítá v těchto případech zasahovat a soudy jsou dokonce ještě nápomocny těmto praktikám anulováním předchozího neislámského manželství a potvrzením manželství nově uzavřeného.“[105]

Problém unášení manželek byl řešen v mnoha zprávách orgánů OSN i nevládních organizací v rámci UPR 2012. British Pakistan Christian Association zdůrazňovala nedostatek ochranných opatření ze strany policie, upozorňovala na nedostatek vůle vyšetřit únosy nevěst a kritizovala přístup soudů, které přikazují návrat k manželovi obětem, kterým se podaří z manželství utéct.[106] Komise pro práva dítěte ve svých doporučeních v rámci UPR z roku 2012 nabádala Pákistán k revizi zákona zakazujícího dětské sňatky a především ke změně minimálního věku pro uzavření manželství u dívek z 16 na 18 let.[107] Tento požadavek podporuje mnoho nevládních organizací působících v Pákistánu[108] a je zmíněn i v UPR doporučeních UNCT (United Nations country team) pro rok 2012.[109]

Přes 24% manželek ve věku od 20 do 24 let bylo v Pákistánu provdáno před dosažením 18 let. Není však výjimkou, že dívky, které jsou unášeny a nuceny do sňatku, mají pouze 10 let.[110] Přestože již několik let probíhají v pakistánském parlamentu debaty o změně zákona určujícího minimální věk pro vstup do manželství, prozatím se nejeví pravděpodobné, že by se podařilo v této silně nábožensky založené společnosti změnit pravidla, neboť v současnosti jsou rodinné záležitosti stále více než státním právem ovládány pravidly Šarii.[111]

5.5 Republika Jižní Afrika

Jižní Afrika byla vybrána do případových studií z několika důvodů. Představuje zajímavou kombinaci evropské románsko-belgické právní tradice, právní tradice common law

[105] Tamtéž: 2
[106] Human Rights Council. 2012 (A/HRC/WG.6/14/PAK/3.)
[107] Human Rights Council. 2012 (A/HRC/WG.6/14/PAK/2).
[108] Action aid 2013
[109] Human Rights Council. 2012 (A/HRC/WG.6/14/PAK/2): par.40
[110] Human Rights Council. 2012 (A/HRC/WG.6/14/PAK/3.): par.32
[111] Dawn.com 2013

a zvykového práva afrického regionu.[112] Pro státem garantované pravomoci tzv. „traditional leaders“ aplikujících zvykové právo je Jižní Afrika některými odborníky hodnocena jako stát s pluralitním právním systémem.[113,114] Přestože dětská manželství jsou v Jižní Africe stále běžnou záležitostí, oproti jiným africkým zemím lze pozorovat kontinuální proces zvyšování ochrany lidských práv a aktivní přístup k plnění doporučení OSN a jiných mezinárodních organizací. Na přelomu století začalo přibývat mnoho právních aktů upravujících konkrétní riziková témata. Rovněž vysoký počet nevládních organizací specializujících se na dětská práva[115] indikuje zvýšený zájem Jižní Afriky na efektivním řešení problému dětských manželství. Na příkladu Jižní Afriky tak můžeme vidět konkrétní progres ale i chyby, kterých se stát v průběhu boje proti dětským manželstvím může dopouštět.

Od zákazu apartheidu v roce 1990 prošla země enormní proměnou ve vnímání lidských práv svých občanů a snaží se aktivně řešit problémy porušování ženských a dětských práv. Mezinárodní kritika míří zejména na zvýšenou míru sexuálního násilí vůči ženám a dívkám, zneužívání dětí a diskriminaci na základě pohlaví a výskyt tzv. „zraňujících praktik“.[116] Podle informací Populačního fondu OSN více než pět procent dívek ve věku 20-24 bylo v době sňatku mladší osmnácti let. V rurálních oblastech se jedná o 12,3 procenta sňatků.[117] Oproti nejpostiženějším zemím, ve kterých se procento dětských manželství pohybuje od 48 do 75 procent, Jižní Afrika nepředstavuje takové riziko. Pokud však vezmeme v úvahu, že se jedná o mnohem více konsolidovaný a demokratický stát, jedná se o znepokojující čísla.

Jižní Afrika je signatářem Úmluvy o právech dítěte, Africké charty o právech a blahu dítěte i dalších klíčových dokumentů. V národním právu sice není upraven výslovný zákaz dětských manželství, nicméně zákony detailně upravují, které osoby smí vstoupit do manželství.

Přes neoddiskutovatelnou snahu změnit stav dětských a ženských práv v zemi, zůstává však mnoho řešení na zlepšení na půl cestě. Jižní Afrika přijala v posledních letech velké množství klíčových zákonů. Mimo jiné Customary Marriage Act (1998), Promotion of

[112] De Cruz 2010: 150, 161
[113] Tamtéž: 161.
[114] Zvykové právo je podle kapitoly 12 sekce 211 Ústavy Republiky Jižní Afrika uznáváno jako plnohodnotná součást práva. Soudy mají povinnost jej aplikovat, pokud to ústava nebo jiné zákony dovolují. Výše jmenovaní. „traditional leaders“ a jejich orgány mají ústavou danou pravomoc zasahovat do lokálních záležitostí v rámci jejich působnosti.
[115] Child rights international network. 2013: 55
[116] Viz např. National report UPR Jižní Afrika 2012 : par 16, 17, 21, 28 a 31
[117] United Nations Population Fund 2012: 74

Eguality and Unfair Discrimination Act (2000), Civil Union Act (2006) a několik novelizací Marriage act z roku 1961. Jejich aplikace jihoafrickými soudy však způsobuje velkou roztříštěnost jejich výkladu a s tím spojenou právní nejistotu. Předně existuje více soudů na různých úrovních, které jsou způsobilé řešit stejnou věc. Některé soudy tak dávají větší přednost zvykovému právu, zatímco jiné se svými rozsudky snaží zvykové právo měnit a potlačovat.[118]

Vedle potíží v oblasti soudnictví je Jižní Afrika předmětem kritiky i z několika dalších důvodů. Nejzávažnějším problémem je tradiční „škodlivá praktika“ Ukuthwala. Jedná se o unášení dětí za účelem uzavření nuceného manželství, ke kterému dochází zejména v rurálních oblastech. Únosci bývají starší muži, často ovdovělí následkem AIDS, kteří věří, že sexuální styk s pannou je vyléčí nebo zapůsobí preventivně vůči tomuto onemocnění.[119] Často je únos domluven dopředu mezi rodiči dívky a budoucího manžela. Za dívku je dodatečně zaplacena domluvená cena.[120] CEDAW ve své zprávě z roku 2011 apeluje na Jižní Afriku, aby co nejrychleji explicitně zakázala tuto praktiku ve své legislativě, dostatečně seznámila s tímto faktem širokou veřejnost a průběžně informovala CEDAW o plnění těchto doporučení. Také vyjádřil podporu monitoringu násilí na ženách, který je prováděn Centrem pro studium násilí a rekonciliaci.[121] Další široce kritizovanou praktikou je Ukugenwa. Dívka se při ní automaticky po smrti manžela stává ženou svého švagra.[122]

Nad další „škodlivou praktikou“ vyjádřil CEDAW znepokojení v rámci UPR 2012. Upozornil na Children’s Act 38 (2005), který zakazuje testování panenství budoucích nevěst pouze u dívek mladších šestnácti let. Dívky mezi 16 a 18 lety podstupují tuto proceduru sice pouze s jejich souhlasem, je však otázkou, nakolik se skutečně jedná o jejich svobodné rozhodnutí. Dále CEDAW apeloval na Jižná Afriku, aby prostřednictvím Children’s Act 38 testování zcela zakázala a aby zákon důsledněji vynucovala, neboť podle zpráv CEDAW dochází k testování již tříletých dívek.[123]

V neposlední řadě je v souvislosti s jihoafrickou zákonnou úpravou manželství nutné upozornit na nejednotnou úpravu minimálního věku pro uzavření manželství. Pro civilní sňatek se vyžaduje věk 21 let a pro sňatek podle zvykového práva pouze 18 let. I tento věk je

[118] De Cruz, 2010: 162-163, 166-168
[119] UNICEF 2012: 30
[120] Mail & Guardian Online 2011
[121] Committee on the Elimination of Discrimination against Women 2011: par. 21 a 22
[122] Legal resources centre 2012
[123] Human rights council 2012 (A/HRC/WG.6/13/ZAF/2)

v souladu s mezinárodními standardy. Problematické jsou však výjimky, které zvykové právo umožňuje a které mají diskriminační charakter vůči dívkám. Se zvláštním povolením úřadů a souhlasem zákonného zástupce je možné povolit sňatek chlapcům mladším osmnácti let. V tomtéž zákoně je výslovně uvedeno, že za stejných podmínek se povolují sňatky dívek pod šestnáct let.[124] Taková formulace zákonů však spíše napomáhá dětským sňatkům, než aby jim bránila.

[124] Department home affairs South Africa 2013

6 Efektivní plnění mezinárodních závazků v národním právu

Jak bylo popsáno v předchozích kapitolách, mezinárodní právo poskytuje poměrně komplexní úpravu ochrany před negativními dopady dětských manželství. Z případových studií a statistik však vyplývá, že stávající právní úprava není dostatečně efektivní v zabránění nových manželství ani v poskytování ochrany jejich obětem.

Přestože většina států již uzákonila 18 let jako minimální hranici pro uzavření manželství, vynucování práva bývá v mnoha případech velmi laxní a informovanost ohrožených skupin dívek minimální. Mnoho právních úprav obsahuje také výjimky umožňující dřívější sňatky.[125] Mezinárodněprávní pravidla nejsou dostatečně aplikována a vynucována v národním právu, které často národní úpravu zákazu dětských manželství buď zcela postrádá, nebo dochází k jejímu přehlížení ze strany odpovědných orgánů. Z těchto důvodů hrají v prosazování lidských práv obětí nezastupitelnou roli nevládní organizace, které vytvářejí nátlak na legislativce, politiky a další autority na národní a nadnárodní úrovni za účelem zviditelnit téma dětských manželství a donutit státy, aby aktivněji zasahovaly proti takovému porušování lidských práv. Rovněž zajišťují následnou pomoc obětem dětských manželství.

Jedním z hlavních nedostatků současné právní úpravy je ten, že problém dětských manželství není vnímán v kontextu obecného antidiskriminačního práva proti ženám a dětem. „Dětská manželství ovlivňují celou společnost, není to soukromé uspořádání vztahů mezi dvěma rodinami. Falešná dichotomie veřejné a soukromé sféry nemůže zastřít fakt, že manželství může poškodit politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dítěte. Na legislativní reformy proto musí být pohlíženo jako na holistický proces a všechny sféry genderové nerovnosti musí být postaveny mimo zákon za účelem boje proti dětským manželstvím“.[126] Úsilí o zvýšení mezinárodněprávní ochrany před dětským manželstvím by mělo být primárně založeno na odstranění preferování ochrany soukromého a rodinného života nad ochranou práv dítěte. Aby se zabránilo situacím, kdy manželství slouží jako „zástěrka“ obchodu s dětmi, domácího otroctví, prostituce a jiného zneužívání, je nutné vnímat porušování lidských práv uvnitř manželství stejně vážně jako například v případě únosu. Manželský vztah mezi pachatelem a obětí nesmí zakládat jakkoliv privilegovanou skutkovou podstatu a kulturní tradice nesmí být omluvou mezinárodního společenství pro

[125] United Nations Population Fund. 2012: 11 - 12
[126] UNICEF 2007: 36

marginalizaci a odsouvání řešení této problematiky jako méně závažné, než ve skutečnosti je.[127]

V následujících podkapitolách jsou shrnuty návrhy na odstranění klíčových nedostatků současné právní ochrany před dětským manželstvím. Jedná se především o problematiku uznání dívek v dětském manželství za skupinu vyžadující specifickou právní ochranu a přijetí přísnější národní úpravy, která vytvoří efektivněji fungující, proškolenou a vzájemně propojenou síť policie, úředníků, lékařů, sociálních pracovníků a nevládních organizací.

6.1 Mezinárodně právní ochrana dívek (girl-child)

Dětská manželství porušují především práva dívek. Pro zvýšení jejich ochrany je důležité nejen vytvářet právo přímo zakazující dětská manželství, ale také obecně zdůraznit existenci této specifické skupinya posílit pozici dívek v mezinárodním právu.

Úmluva o právech dítěte a CEDAW představují nejdůležitější mezinárodněprávní úpravu nepřímo chránící dívky před dětským manželstvím. Přestože se jedná o velmi propracované dokumenty, existuje zde stále určitý prostor ke zvýšení jejich efektivnosti. Obě úmluvy stále obsahují řadu výhrad a výjimek pro některé signatáře, jejichž odstranění by zjednodušilo aplikaci těchto dokumentů. Hlavním nedostatkem je však podle některých absence zdůraznění existence dívek (girl-child) jako specifické skupiny čelící diskriminaci. „Důraz na ženská práva v mezinárodní aréně zastiňuje problematiku genderové diskriminace dívek. Pro ženskou rovnost je však klíčové dosáhnout genderové rovnosti dívek v každém stádiu jejich rozvoje.“[128] Dívky vytvářejí skupinu, jejichž specifické potřeby mohou být řešeny v obou, ale mnohdy také žádným z těchto dokumentů. Jsou stejnou měrou dětmi a současně také ženami. Mezinárodní právo však poskytuje ochranu buď ženám nebo dětem, což způsobuje, že některé potřeby dívek mohou zůstat opomíjeny.

[127] V roce 2010 bylo zaznamenáno 13,5 milionu dětských manželství, odhaduje se, že pokud se nebude dětským manželstvím předcházet, v roce 2030 dosáhne jejich počet 15,4 milionů. Dětského manželství se přímo týká prvních 6 z 8 Millenium developement goals pro ukončení chudoby. (více viz např. Girls not brides 2013). Pokud bude milionům dívek v rozvojových zemích odpíráno alespoň základní vzdělání, nebudou moci zajistit své životní náklady, následkem čehož ony ani jejich děti nebudou mít přístup k dostatku jídla, zdravotní péče a dalšímu vzdělávání. Generační kruh chudoby tak pokračuje a zásadně ovlivňuje ekonomiku a stabilitu daných zemí.

[128] Blackstrom 1997: 574

Důvodem proč dosud nebylo dosaženo většího propojení či integrace při aplikaci dokumentů tak, aby byla lépe pokryta práva dívek, je podle některých odborníků setrvávání v tradičních představách o protikladnosti ženských a dětských práv. Ženská emancipační hnutí v historii odmítala spojovat ženská a dětská práva, neboť v tomto přístupu spatřovala infantilizaci žen a upevňování jejich role ženy v domácnosti. Jejich historická zkušenost s dětskými právy je jejich zneužívání při limitaci žen v účasti na veřejném životě.[129] V současnosti však byly publikovány články, které upozorňují na fakt, že toto pnutí poškozuje a marginalizuje pozici dívek. Jejich autoři zdůrazňují, že uznání ženských práv od jejich mladého věku má naopak nezměrný význam pro ženská hnutí, neboť dívky, které si uvědomí svůj potenciál v mladém věku, budou jako dospělé ženy schopny uplatňovat svá práva a práva svých dětí.[130]

Jednou z oblastí, ve kterých je důležité komplexně vnímat rizika, kterým dívky čelí jako děti a zároveň jako ženy, je oblast zdravotní péče. Úmluva výslovně proklamuje nárok na speciální péči pouze postiženým dětem. Dívky však také tvoří skupinu se specifickými zdravotními potřebami, a to především v souvislosti s dětským manželstvím. Předčasný sexuální styk, mnohonásobná těhotenství a potraty společně s obřízkou a častým výskytem domácího násilí tvoří pro dětský organismus život ohrožující kombinaci. Přestože je snížení dětské úmrtnosti a zlepšení před a poporodní zdravotní péče bodem 4 a 5 v tzv. „Millenium developement goals“, představených OSN v roce 2000, již dnes je jasné, že cíle vytyčené do roku 2015 se nepodaří za současných podmínek dosáhnout.[131] Proto vyvstává potřeba zvýšit ochranu této skupiny osob ať už zlepšením aplikace Úmluvy v kombinaci s CEDAW nebo jiným samostatným dokumentem.

Jedním ze způsobů, jak dosáhnout zlepšení, je podle některých odborníků zavedení pozice Zvláštního zpravodaje o právech dívek (Special Rapporteur on rights of the girl-child). V současné době jsou práva dívek monitorována převážně nevládními organizacemi, které o své činnosti informují CRC a CEDAW. Nuri Taefi k tomu dodává: „ Taková forma prosazování práv dívek však postrádá konzistentnost, protože je často limitována na specifické problémy uvnitř daného státu. Zvláštní zpravodaj poskytne trvalý hlas zastání práv dívek napříč národními a kulturními tradicemi. Spoluprací s CRC a CEDAW by Zvláštní zpravodaj navíc mohl překlenout rozdíly mezi úmluvami aplikací intersekcionálního

[129] Taefi 2009: 359
[130] Tamtéž 363
[131] UNICEF 2007: 11

přístupu“.[132] Podle Taefi nemůže být dosaženo zlepšení v agendě dívčích práv, dokud se nevyřeší pnutí mezi ženskými a dětskými právy.[133]

6.2 Prohlášení manželství za neplatné

Vedle preventivních opatření je také nutné řešit otázku co dělat, když je nucené dětské manželství odhaleno. Mělo by být státem prohlášeno za neplatné? Měl by stát nadále nést odpovědnost za dítě, jehož životní podmínky se mohou kvůli anulaci manželství rapidně zhoršit? (Existuje zde například riziko, že dítě bude odmítnuto vlastní rodinou, zvláště pokud svatba byla pro rodinu východiskem z těžké finanční situace. Odmítnutí dítěte může být také otázkou rodinné cti, anulace může být okolím dítěte vnímána jako rozvod, který je v některých kulturách nepřípustný). V doporučeních legislativních reforem v oblasti dětských manželství, která vydala Divize politiky a praxe UNICEF (UNICEF Division on policy and practice), jsou navržena konkrétní ustanovení, která by usnadnila sjednocení národních legislativ v těchto otázkách. Předně uvádí, že jakékoliv dětské manželství by mělo být možno anulovat oběma stranami, a to alespoň do dvou let od dosažení zletilosti. Každý stát by měl kontrolovat platnost dětských manželství uzavřených v zahraničí. Pokud stát anuluje manželství, měl by zajistit dítěti poručníka a ponechat mu rezidentské právo v zemi, pokud je předtím nabylo manželstvím.[134] Stát by měl také dohlédnout, aby prohlášením manželství za neplatné nebyla narušena majetková práva dítěte a jeho právo podílet se na výchově potomků.[135]

Problematika anulace manželství rovněž poukazuje na fakt, že téma dětských manželství se netýká pouze zemí, ve kterých se dětská manželství tradičně nejčastěji vyskytují, ale i zemí, do kterých přijíždějí za účelem sňatku nebo zemí s vysokým počtem imigrantů, kteří stále dodržují své tradice odlišné od většinové populace. Otázka anulace, ale také prevence dětských sňatků, je tedy aktuální například pro státy jako Velká Británie, Francie nebo USA.

[132] Taefi 2009: 370
[133] Tamtéž 371
[134] Tamtéž str 37
[135] UNICEF 2012: 41

6.3 Trestní a civilní postih

Jedním ze způsobů, jak snížit počet dětských manželství, je trestní a civilní postih osob, které se na uzavření manželství podílely. Především úředníků, kteří takový sňatek registrovali, rodinných příslušníků, kteří dítě ke sňatku přinutili nebo z něj profitovali, a oddávajícího, který sňatek umožnil. Civilní postihy by měly následovat například v případě, že sňatek není včas registrován. Stejně by se mělo postupovat v případě registrace narozených dětí, která může pomoci odhalit dětská manželství podle věku matek. Také povinnost lékařů hlásit neregistrované děti může snížit jejich počet. „Odhaduje se, že okolo 40 milionů porodů na světě, tedy celá třetina, je neregistrovaných. Bez rodného listu dítě nemá žádnou ochranu proti zneužívání spojenému s nízkým věkem. V zemích, kde dochází k ignorování minimálního věku k uzavření manželství, nedostatečnost systému registrace porodů ještě více zjednodušuje jejich uzavírání. Stejně tak jsou uzavírány tisíce neregistrovaných manželství, což zbavuje ženy jejich manželských práv včetně práva vlastnit majetek.“[136] Registrace dítěte po porodu by měla sloužit jako oficiální důkaz existence, příbuzenských vztahů a národnosti dítěte. Umožňuje mu tak přístup k základním sociálním službám jako zdravotní a vzdělávací péče a přístup k lepší ochraně před násilím a následky „škodlivých praktik“.[137]

Trestným činem musí být všechny formy domácího násilí. Především znásilnění uvnitř manželství musí být považováno za stejně závažný čin, jako znásilnění mimo manželství. Tento fakt by měl být explicitně vyjádřen v národním právu. Příkladem komplexního zahrnutí této problematiky do národního práva je Forced marriage act (2007)[138] ve Velké Británii nebo Prohibition of the child marriage act (2006)[139] v Indii.

Rovněž je nutné vypracovat specifické postupy vyšetřování trestných činů spjatých s dětským manželstvím, především u tzv. honour crimes (například vraždy či mrzačení „ze cti“ v případě, kdy dítě uteče z manželství). Nazil Afzal, státní žalobce (Chief Crown Prosecutor) ve Velké Británii k tomuto tématu říká: „Je lehké odsoudit šestnáctiletého bratra, který ubodal svou sestru…Avšak na rozdíl od domácího násilí je zde zapojeno mnohem více lidí. Abychom prolomili zeď mlčení a předvedli celou rodinu před spravedlnost, musíme používat techniky pro odhalování organizovaného zločinu. Vyšetřovatel musí prohledat širší

[136]UNICEF 2001: 15
[137]UNICEF 2012: 26
[138] Government of UK 2013
[139] Ministry of Law and Justice 2007

okolí oběti. Tato práce nemůže být prováděna běžnými policisty…Je zapotřebí týmu specialistů. Rovněž státní žalobci musí být specialisté v oboru, aby mohli zajistit náležitou míru služeb.“ Zde Afzal apeluje na státy, aby zvýšily spolupráci policie a nevládních organizací, které mohou poskytnout školení a trénink policejních jednotek.[140]

6.4 Duplicita práva

Především v Afrických zemích se práce státních orgánu setkává s komplikací v podobě náboženského a zvykového práva, která vytvářejí vlastní síť orgánů (soudů a rad starších). V odlehlých oblastech s minimální přítomností státních autorit jsou soudy zvykového práva primárním způsobem řešení civilních i trestních sporů. Bohužel ne vždy se toho právo shoduje s mezinárodními lidskoprávními standardy a často podporuje výše zmíněné „škodlivé praktiky“. Státy, které na svém území tento právní pluralismus tolerují, tak nepřímo tyto praktiky podporují. Především pokud nechávají některé oblasti rodinného práva upravené pouze pravidly zvykového práva. Je velmi důležité, aby se v případě existence dvojích pravidel ve státu právo daného státu striktně a konkrétně vyslovovalo k právu zvykovému. Netvrdím, že je potřeba komentovat veškeré zvykové právo. Nicméně zejména proti „škodlivým praktikám“ je třeba bojovat výslovným zákazem, přestože i bez jeho existence z jiných zákonů (např. listina práv a svobod nebo obecné zákony upravující násilí, mučení, nedůstojné zacházení…) vyplývá protiprávnost těchto činů. V zákonech zemí s pluralitním systémem musí být zdůrazněna nadřízenost legislativy chránící mezinárodní lidskoprávní standardy nad zvykovým právem, aby se zabránilo potenciálnímu konfliktu práva.

Přestože zvykové soudy mohou v určitých oblastech státu hrát důležitou roli v přístupu ke spravedlnosti, je důležité zajistit, aby oběti dětských manželství měly přístup i k formálnímu justičnímu systému. [141]

[140] The Ayaan Hirsi Ali foundation 2012
[141] UNICEF 2012: 26, 39-40

6.5 Státní vzdělávací programy

Výše už byla zmíněna důležitost vzdělávání dětí (a dívek především) pro přerušení generačního kruhu chudoby a zvýšení jejich samostatnosti a zjednodušení přístupu ke kvalifikované práci. Obojí přispívá ke snížení počtu nově uzavřených dětských manželství. Zákony o povinné školní docházce jsou však v tomto případě nedostatečné. Rodiny dětí musí pochopit, že věno nemusí být jejich jediným příjmem. Vedle kampaní na podporu vzdělání se v některých státech osvědčil konkrétní peněžní příspěvek ze strany státu vyplácený rodinám, které se rozhodnou umožnit svým dětem vzdělání.

V devadesátých letech byl v Bangladéši úspěšně aplikován program na zvýšení věku vstupu dívek do manželství. Dívkám bylo hrazeno vzdělání a jejich rodiny získaly částečnou finanční kompenzaci za ztrátu pracovní síly v domácnosti. Podobný program zavedla Indická vláda, která vyplácela peníze za každý rok, kdy dívka zůstala neprovdána, až do 18 let věku za účelem oddálit vstup dívek do manželství.[142] UNICEF navrhuje zavedení systému stipendií pro nadané studentky a systému pokut pro rodiče, kteří dětem neumožňují povinnou školní docházku.[143] Je však otázkou, zda systém pokut může efektivně fungovat v případech, kdy rodiny prodávají děti do manželství právě z důvodu nedostatku financí. Pokud rodina hladoví, finanční sankce na ni bude mít devastující následky. V případě, že ji z tohoto důvodu stát nebude vymáhat, sankce ztratí svou funkci. Právě v oblastech, kdy represivní trestní opatření proti pachatelům (nejčastěji manžel, jeho rodina nebo rodina dítěte) v konečném důsledku nepřímo poškozuje samotnou oběť (ztráta živitele), je důležité, aby stát finančně podporoval vzdělávací programy zaměřené na ukončení praxe dětských manželství pro celé komunity, v součinnosti s náboženskými a rodovými vůdci. Kromě etických a právních důvodů je tedy zásadní propagovat i důvody ekonomické. Oddálení sňatku a těhotenství je ekonomicky výhodnější jak pro stát, tak pro rodinu dítěte.[144]

[142] UNICEF 2001: 14-15
[143] tamtéž
[144] Mutyaba 2011: 351

6.6 Omezený přístup k antikoncepčním metodám

Pokud v dané společnosti nelze oddálit vstup do manželství, musí být pozornost státu o to více zaměřena na oddálení těhotenství. Možnost kontrolovat svou plodnost je jedna ze stránek důstojného života. K tomu je však potřeba zajistit přístup k antikoncepčním metodám a dostatečným informacích o nich. Právo na informace má dítě garantováno kromě jiných dokumentů primárně čl. 13 Úmluvy. Výslovné právo na informace o plánování rodiny je zmíněno také v Úmluvě o eliminaci všech forem diskriminace žen. Tato práva lze vykládat jako negativní povinnost státu neomezovat vyhledávání informací, ale také jako pozitivní povinnost nedovolit jiným, aby mi ve vyhledávání zabraňovali.[145]

Nicméně antikoncepce je v silně tradičních a nábožensky založených společnostech, ve kterých se dětská manželství nejčastěji vyskytují, často tabuizované téma. Nejenže v dětských manželstvích bývá běžně porušováno právo na přístup k informacím a děti nemají právo rozhodovat o svém sexuálním životě, ale mnohdy tato práva porušuje samotný stát, pokud omezuje dětem v adolescentním věku přístup k antikoncepci (například věkovým omezením nebo souhlasem rodičů[146]) a informacím o plánovaném rodičovství. Corine A. Packer ve svém článku na toto téma zdůrazňuje nutnost ještě většího zapojení Komise pro práva dítěte, která již v současnosti radí některým státům ve věci sexuální výchovy mladistvých. Packer také doporučuje, aby každý stát přijal speciální zákon o zdravotní péči nezletilých, který by vyvážil práva rodičů a dětí.[147]

6.7 Péče o oběti

Jednou z nejdůležitějších otázek dětských manželství zůstává, jak pomoci jejich obětem. Tedy dětem nebo osobám blízkým věku dítěte, které v souvislosti s dětským manželstvím potřebují pomoc ze strany státu. Pro úspěšný boj proti dětským manželstvím nestačí přijmout legislativu určující minimální věk pro vstup do manželství. Tato legislativa musí být provázána také se zákony upravujícími domácí násilí, dětskou práci, fyzické trestání dětí a minimální standarty státní zdravotní péče. Především ale musí být vytvořena síť

[145] Packer 1997: 58-59
[146] Tamtéž: 55
[147] Tamtéž: 75

krizových center, na která se mohou oběti obrátit, pokud chtějí odejít z manželství nebo se po ukončení manželství z různých důvodů ocitly bez pomoci. Měla by jim být kromě dočasného ubytování poskytnuta psychologická a zdravotní péče a možnost naučit se kvalifikovanější práci, která jim pomůže osamostatnit se. Přímo postižené děti ani jiné osoby se však v prvé řadě nesmí bát obrátit se na státní úřady za účelem nahlášení dětských manželství.

Nejohroženější skupinou jsou dívky, které z důvodu úmrtí, rozvodu či například dívčiny nemoci, přestal vyživovat jejich manžel. Velmi lehce se může stát, že jsou vyloučeny ze společnosti, bez majetku a s malou šancí se znovu vdát. V těchto případech je zatím nezastupitelná přítomnost nevládních organizací, které suplují absenci sítě sociálních služeb poskytovaných státem.

Příkladem práce s obětmi je například léčba porodnické píštěle (obsteric fistula). Toto onemocnění se při nedostatečné lékařské péči vyskytuje u komplikovaných těhotenství a porodů, které jsou časté u adolescentních rodiček. Také samotný nízký věk rodiček a jejich nedostatečná tělesná vyspělost zvyšuje riziko výskytu. „Když nemá žena přístup k potřebné péči, může komplikovaný porod vyústit v úmrtí matky nebo dítěte," vysvětluje Dr. Geert Morren, chirurg Lékařů bez hranic a specialista na porodnickou píštěl. Pokud matka přežije, může samotný porod způsobit nekrózu tkáně, v jejímž důsledku se vytvoří otvor mezi močovým měchýřem a vagínou, konečníkem a vagínou nebo močovodem a vagínou. Tomuto stavu se říká porodnická píštěl. Tato trhlina zanechá nesmazatelnou stopu: močovou nebo fekální inkontinenci, která často vede k sociální izolaci".[148] Proti tomuto negativnímu jevu bojuje organizace Lékaři bez hranic. Zajišťuje ženám nejen zdravotní péči, ale také přístřeší po dobu rekonvalescence. Odstranění této nemoci je také jedním z cílů Populačního fondu OSN. Podporuje proto například Organizaci Solidarité Pour un Monde Sans Fistules, která se prostřednictvím malých půjček snaží začlenit uzdravené ženy, které byly z důvodů nemoci opuštěny rodinou, zpět do společnosti.[149]

Mezi další nevládní organizace, které se věnují pomoci obětem dětských manželství, patří na prvním místě organizace Girls not brides, která zastřešuje práci 180 nevládních organizací v 35 státech světa. Vedle zviditelňování tématu na mezinárodní úrovni organizuje a financuje projekty zaměřené na ukončení dětských manželství v konkrétních komunitách.[150] Další velkou organizací je International Dalit Solidarity Network, která sdružuje mezinárodní

[148] Lékaři bez hranic 2011
[149] United Nations Population Fund 2010: 25-29.
[150] Více viz Girls not brides 2013

organizace bojující proti diskriminaci na základě příslušnosti ke kastě.[151] Tématem dětských manželství se zabývají také například Franciscans International nebo Anti-Slavery International. V Evropském prostředí se individuální práci s obětmi věnuje především organizace AHA (Ayaan Hirsi Ali association).

[151] Vice viz International Dalit Solidarity Network 2013

7 Závěr

„Narození, manželství a smrt jsou tři klíčové životní okamžiky. Ovšem pouze jeden – manželství – je otázkou volby. Právo vyjádřit tuto volbu bylo uznáno jako právní princip již ve Starém Římě a je dlouze součástí mezinárodních lidsko-právních instrumentů. Přesto mnoho dívek (a o něco menší množství chlapců) vstupuje do manželství bez jakékoliv šance na tuto volbu.“[152] Jak však zabránit, aby k manželstvím dětí docházelo? Jak zajistit dítěti právo volby v zemích, kde o životě a smrti dětí rozhodují tradice? V zemích, kde jsou určité oblasti národního práva ignorovány mnohdy samotnými státními orgány a hlavní slovo má právo zvykové? Jak zajistit práva dívek, které mnohdy ani netuší, že tato práva mají?

V této práci jsou vyjmenovány zdroje ochrany dětských práv na mezinárodní i národní úrovni. Jak však bylo ukázáno na případových studiích, pouhé přijetí těchto právních dokumentů do národního právního systému je pro zlepšení ochrany ohrožených dětí nedostatečné. Důležité je náležité vynucování všech pravidel ze strany státních orgánů. Bohužel v případových studiích se jasně ukazuje, že právě to je kamenem úrazu. Státy, kterých se dětská manželství týkají, bývají buď silně ovlivněny tradicemi, které mnohdy uznávají nevzdělaní rolníci stejně tak jako soudci, policie či politická reprezentace, nebo (v zemích jako Malawi nebo Sierra Leone, kde polovina osob žije na hranici chudoby) je prodej dítěte do manželství pouze alternativou dětské prostituce, dětského otroctví nebo života na ulici. Tyto státy pak nevidí dětská manželství jako palčivý problém.

Příkladem kombinace těchto faktorů je Niger. Tento stát patří mezi desítku států s nejnižším HDP na obyvatele. Většinu obyvatelstva tvoří praktikující muslimové. Niger je státem s největší mírou dětských manželství na světě. Ač přiznává stav věci, není ochoten aktivně jednat. Ukazuje se tedy, že klíčovou roli v ochraně dětských práv hrají aktéři odlišní od státu, tedy nevládní organizace a zejména mezinárodní kontrolní mechanismy.

Orgány OSN však situaci v Nigeru monitorují a doporučují legislativní změny již dvacet let. Přes částečné úspěchy jako široký zákaz znásilnění však situace zůstává stejná. Nabízí se tedy otázka, do jaké míry jsou kontrolní mechanismy těchto orgánů účinné. Absolutní nezájem signatáře hlavních lidskoprávních úmluv plnit jejich cíle zákonitě snižuje jejich váhu v očích států, které se potýkají se stejným problémem jako on. Pokud kontrolní orgány mezinárodních úmluv přivírají oči nad dětskými manželstvími jako „malými“

[152]UNICEF 2001:2

problémy jednoho z nejchudších států světa, způsobují tak dlouhodobě nárůst problémů větších. Dětská manželství jdou ruku v ruce s komerčním využíváním dětí a žen, jsou článkem v řetězu mezinárodního organizovaného zločinu. Jedná se tedy o globální problém, který se s každou generací dětských manželů zhoršuje.

Chudoba státu nesmí být výmluvou, aby zcela rezignoval na svou odpovědnost dostát povinnostem z mezinárodních úmluv. Jestliže stát není materiálně schopný poskytnout odpovídající péči a ochranu všem postiženým dětem, alespoň oficiální stanovisko státu a jednání jeho orgánů (především soudů a policie) musí být plně v souladu s jeho mezinárodními závazky. Oběti, které se obrátí o pomoc, musí nalézt oporu v právní jistotě národního práva a jejich případy musí být náležitě vyšetřeny. Právě na tyto nedostatky by se měly zaměřit kontrolní orgány OSN a více konkrétně mířit při své kritice. Oproti zprávám neziskových organizací, které jmenují konkrétní problematické oblasti, incidenty a škodlivé praktiky, které by měly být při tvorbě legislativy vzaty v úvahu, zprávy CRC či CEDAW se často omezují pouze na obecná doporučení požadující například „zvýšení ochrany žen v trestním zákoníku“ či „uskutečnění všech dostupných opatření“. Jsou to tedy ve většině případů tzv. požadavky na konání, nikoliv na dosažení výsledné situace. Dodržování takových požadavků je těžké monitorovat a ještě těžší vynucovat.

Větší podpora a pozornost ze strany OSN by měla být věnována také místním nevládním organizacím, neboť ty mají vzhledem k lokálním terénním pracovníkům a znalosti místních poměrů větší šanci na dlouhodobé zlepšování podmínek než časově omezené projekty organizací mezinárodních. Především by měla být nalezena efektivnější a jednodušší cesta, jak tyto malé organizace zapojit do evaluace dětských práv v daném státu.

Dětská manželství nejsou jen problémem lidsko-právním. Setrvávání u této praktiky má vliv na ekonomický a společenský vývoj celého státu. Pokud jsou dívky nevzdělané a nepřipravené na roli matky, nejenže nejsou schopny bojovat za svá práva, ale společnost i ekonomika přichází o jejich potenciál, stejně jako o potenciál jejich dětí. To v konečném důsledku vede k uvěznění v kruhu chudoby na úrovni domácností i celého státu. Podle informací organizace „Girls not brides“ pro dívky každý rok na střední škole znamená až 25% zvýšení jejich budoucích příjmů, které až z 90% reinvestují do své rodiny.[153] Také zdravotní rizika a vysoká mortalita spojené s předčasným mateřstvím a nedostatkem znalostí o hygieně navyšují státní náklady na zdravotní péči. Pobyt ve škole může tato rizika snížit. Podle

[153] Girls not brides 2013

dosavadních průzkumů jsou prokázány největší úspěchy u dlouhodobých vzdělávacích programů, které kombinují práci s celými komunitami a individuální vzdělávání dívek. [154]

Pozitivní výsledky v boji proti dětským manželstvím jsou rovněž viditelné na poli mezinárodního trestního soudnictví. V budoucnu by se v oblasti mezinárodního soudnictví dalo docílit ještě dalších úspěchů, především v případě většího zapojení Evropského soudu pro lidská práva a Afrického soudu pro lidská práva, které zatím spíše ojedinělé žádosti na toto téma zamítají. Velkou změnu by mohlo znamenat také masovější rozšíření podpisů a ratifikací potřebných k účinnosti 3. opčního protokolu k Úmluvě. Ten by umožnil individuální stížnosti proti porušení dětských práv a tak i větší zapojení nevládních organizací, neboť se dá očekávat, že by se jako pomocníci a poradci na individuálních podáních významně podílely.

Dětská manželství jsou jen jednou z oblastí porušování dětských práv a drží se ve stínu témat jako dětská práce, sexuální zneužívání, šíření HIV/AIDS či obchodování s dětmi. Je však důležité si uvědomit, že dětská manželství se podílí svou částí na všech těchto negativních jevech a jejich odstranění přispívá i k řešení těchto problémů. Porušování práv v dětských manželstvích rovněž nelze opomíjet či marginalizovat proto, že probíhá v soukromé sféře života. Stát má povinnost chránit práva dětí, ať už k jejich porušování dochází policejní cele nebo v obývacím pokoji.

[154] International center for research on women 2011.

Seznam zkratek

CEDAW	a) Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen b) Výbor pro odstranění diskriminace žen
CESCR	Výbor pro ekonomická, sociální a kulturní práva
CRC	Úmluva o právech dítěte
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská Unie
HLCSL	Komise pro lidská práva ve Sierra Leone
HRC	Rada lidských práv
ICTR	Mezinárodní trestný tribunál pro Rwandu
ICTY	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
OSN	Organizace spojených národů
RE	Rada Evropy
UNCT	Státní týmy OSN
UNFPA	Populační fond OSN
UNHCHR	Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva
UNHCR	Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
UNICEF	Mezinárodní dětský fond neodkladné pomoci
UPR	Univerzální periodický přezkum
VDLP	Všeobecná deklarace lidských práv
WHO	Světová zdravotnická organizace
Úmluva	Úmluva o právech dítěte

Citované zdroje

V pořadí podle výskytu v textu:

1) Child marriage: Prologue. *THOMSON REUTERS FOUNDATION. Thomson Reuters Foundation*. (online). 2013. (cit. 2013-06-10). (http://www.trust.org/item/20110802172900-lfinq/?source=spotlight).
2) United Nations Population Fund (UNFPA). 2012. *Marrying too young. End Child Marriage.* New York: UNFPA (cit. 2013-06-10). (http://www.unfpa.org/webdav/site/global/shared/documents/publications/2012/MarryingTooYoung.pdf).
3) Tahirir Justice Center. 2012. *News Articles: Forced Marriage and Honor Violence in the United States*. Baltimore MD: Tahirir Justice Center (cit. 2013-06-10).(https://www.email.cz/download/i/I7myGv8yvmN4DxPFysLvPLf1BlhczNCY89tdcesYjkYtxCCO_vU9TztOvZDHWkmcYmbVqO4/US%20News%20Articles%20re%20Forced%20Marriage%20and%20Honor%20Violence%208.8.12.pdf).
4) Seelinger, Kim Thuy. 2010. Forced marriage and asylum: perceiving the invisible harm. *Human rights law journal* 42, 55-117.
5) UNICEF 2012. *Protecting children from harmful practices in plural legal systems* . New York: Office of the Special Representative of the Secretary on Violence against Children (cit. 2013-06-10). (http://srsg.violenceagainstchildren.org/sites/default/files/publications_final/SRSG_Plan_harmful_practices_report_final.pdf).
6) Ibid. č. 2.
7) Not a single girl should be forced to marry - UN experts. OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS. *United Nations Human Rights. Office of the High Commissioner for Human Rights*. (online). 2012. (cit. 2013-06-10). (http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/IntDayGirlChild.aspx).
8) Ibid. č. 3.
9) Factbox- Fighting forced marriage in Britain. THOMSON REUTERS FOUNDATION. *Thomson Reuters Foundation*. (online) 2012. (cit. 2013-06-10). (http://www.trust.org/item/?map=factbox-fighting-forced-marriage-in-britain/).
10) *Factbox- Forced mariages in the United States of America.* THOMSON REUTERS FOUNDATION. *Thomson Reuters Foundation*. (online) . 2012. (cit. 2013-06-10).

(http://www.trust.org/item/?map=factbox-forced-marriage-in-the-united-states-of-america/).

11) UNICEF. 2001. *Early Marriage. Child sposes*. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre (cit. 2013-06-10).(http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf).
12) Viz odkazy v textu.
13) Ibid. č. 11.
14) Ibid. č. 11.
15) Gaffney-Rhys, Ruth. 2011. International law as an instrument to combat child marriage. The *International Journal of Human Rights* 3, vol 15, 359-373.
16) Ibid č. 3.
17) Forced Marriages Alleged for Syrian Refugees. COMMENTARY. *Commentary*. (online). 2012. (cit. 2013-06-10).(http://www.commentarymagazine.com/2012/10/14/forced-marriages-alleged-for-syrian-refugees/).
18) Ibid č. 7
19) Monitoring the situation of children and women. UNICEF. *Child info*. (online). 2009. (cit. 2013-06-11).(http://www.childinfo.org/marriage_challenge.html).
20) Ibid. č. 15.
21) Ibid. č. 11.
22) Ibid. č. 15
23) UNICEF. 2005. *Early marriage: A harmful traditional practice*. New York: UNICEF. (cit. 2013-06-11).(http://www.childinfo.org/files/childmarriage_EarlyMarriageFinal.pdf).
24) Marital Rape and it‘s Impacts: A Policy Briefing for Kenyan Members of Parliament. AFRICAN POPULATION AND HEALTS RESEARCH CENTRE. *African population and health research centre*. (online). 2013. (cit. 2013-06-11).(http://www.aphrc.org/insidepage/?articleid=574). *(*
25) Ibid. č. 11.
26) Ibid. č. 15.
27) Ibid. č. 11.
28) UNICEF. 2007. *Child marriage and the law. Legislative reform initiative paper series*. New York: Gender, Rights and Civic Engagement Section, Division of Policy and Practice UNICEF. (cit. 2013-06-11).(http://www.crin.org/docs/ChildMarriage.pdf).
29) David, Roman. 1999. *Práva dítěte.* Olomouc: Nakladatelství Olomouc.

30) Blackstrom, Kirsten M. 1997. The international human rights of the child: Do they protect the female child? *The George Washington Journal of International Law and Economics*, vol 30, 541-582.
31) Ibid. č. 29
32) Ibid. č. 29.
33) Buck, Trevor. 2011. *International child law*. Oxon: Routledge.
34) American Convention on Human Rights. ORGANIZATION OF AMERICAN STATES. *Organization of American States*. (online). 2011. (cit. 2013-06-11). (http://www.oas.org/en/iachr/mandate/Basics/convention.asp).
35) United Nations treaty collection. 2013. (cit. 2013-06-11).(http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en).
36) Ibid. č. 29
37) Ibid. č. 29
38) Ibid. č. 11.
39) Ibid. č. 30.
40) Fortin, Jane. 2009. *Children's rights and the developing law*. Cambridge: Cambridge University press.
41) Ibid. č. 40
42) Ibid. č. 40.
43) Mezinárodní smlouva č. 14/2000 Sb.m.s. ze dne 18. října 1961. Evropská sociální charta. In: *Sbírka mezinárodních smluv* 1961. (cit. 2013-06-11). (http://www.mpsv.cz/files/clanky/1218/esch.pdf).
44) Ibid. č. 43.
45) Ibid. č. 43.
46) Agenda EU v oblasti práv dítěte. *EVROPSKÁ KOMISE. Europa. Přehledy právních předpisů EU*. (online). .2011. (cit. 2013-06-11).(http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/human_rights_in_third_countries/dh0006_cs.htm).
47) *Sdělení Komise ze dne 4. července 2006 - Směrem ke strategii EU o právech dítěte. KOM/2006/0 367.* 2006. (cit. 2013-06-11).(http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0367:CS:NOT).
48) *Sdělení Komise Radě, Evropskému Parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. Zvláštní místo pro děti v rámci vnější činnosti EU.*

KOM/2008/0055. 2008. (cit. 2013-06-11).(http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=cs&type_doc=COMfinal&an_doc=2008&nu_doc=55).

49) Council of the European union. 2002. *EU Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child.* Council of the European union (cit. 2013-06-11).(http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16031.07.pdf).

50) Ibid. č. 15.

51) Ibid. č. 28

52) Ibid. č. 28.

53) Ibid. č. 15.

54) Committee on the rights of the child. 2003. *General comment No 4. Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child* (CRC/GC/2003/4).

55) Ibid. č. 15.

56) Taefi, Nura. 2009. The Synthesis of Age and Gender: Intersectionality, International Human Rights Law and the Marginalisation of the Girl-Child. *International Journal ofChildren's Rights* 17,345-376.

57) Ibid. č. 56.

58) Hýbnerová, Stanislava. 2009. Sexuální násilí na ženách za ozbrojeného konfliktu. *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI-Wolters Kluwer.

59) Ibid. č. 58.

60) Hýbnerová, Stanislava. 2011. Dětský voják v soudobém mezinárodním právu. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století : v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, s. 387-396.

61) Ibid. č. 9

62) Ibid. č. 2

63) Niger. Základní informace o teritoriu. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (online). 2013. (cit. 2013-06-12).(http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/niger/index.html).

64) Poverty & Equity Data. THE WORLD BANK. *The World Bank: Working for a World Free of Poverty* . (online). 2013 (cit. 2013-06-14).(http://povertydata.worldbank.org/poverty/home/).

65) Niger: Early marriage - from rural custom to urban business. INTEGRATED REGIONAL INFORMATION NETWORKS . *Refworld.* (online). 2009. (cit. 2013-06-12).(http://www.refworld.org/cgibin/texis/vtx/rwmain?page=printdoc&docid=497596235)

66) Human Rights Council - Working Group on the Universal Periodic Review. 2011. *Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights, in accordance with paragraph 15 (b) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1. Niger*. A/HRC/WG.6/10/NER/2.

67) Mutyaba, Rita. 2011. Early Marriage: A Violation of Girl's Fundamental Human Rights in Africa. *International Journal of Children's Rights* 19, 339-355.

68) . UN Committee on the Rights of the Child. 2001. *UN Committee on the Rights of the Child: State Party Report: Niger*. CRC/C/3/Add.29/Rev.1.

69) Niger: Situation and treatment of young women with regard to forced marriage; protection available to them if they refuse to marry; recourses available to them if they leave their family home. IMMIGRATION AND REFUGEE BOARD OF CANADA. *Refworld*. (online). 2003. (cit. 2013-06-12). (http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=printdoc&docid=3f7d4dda31).

70) Ibid. č. 63.

71) Human Rights Council - Working Group on the Universal Periodic Review. 2011. *National report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1. Niger. A/HRC/WG.6/10/NER/1.*

72) .Sierra Leone. Základní informace o teritoriu. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (online). 2013. (cit. 2013-06-13). (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/sierra_leone/index.html).

73) International Center for Transitional Justice. 2010. *Submission to the Universal Periodic Review of the UN Human Rights Council 11th Session: May 2011*. International Center for Transitional Justice. (cit. 2013-06-13).(http://ictj.org/sites/default/files/ICTJ-SierraLeone-Periodic-Review-2010-English.pdf).

74) Oosterveld, Valerie. 2007. The special Court for Sierra Leone, Child soldiers, and Forced Marriage: Providing Clarity or Confusion? *Annuaire canadien de Droit international*, vol 45, 131-172.

75) Goodfellow, Nicholas Azadi. 2011. The Miscategorization of „Forced Marriage" as a Crime against Humanity by the Speial Court for Sierra Leone. *International Criminal Law Review* 11, 831-867

76) Ibid. č. 71.

77) Ibid. č. 71

78) Ibid. č. 72.

79) Wharton, Sara. 2011. The Evolution of International Criminal Law: Prosecuting „New" Crimes before the special Court for Sierra Leone. *International Criminal Law Review* 11, 217-239.

80) Sierra Leone: Rape and other forms of sexual violence against girls and women. AMNESTY INTERNATIONAL. *Refworld*. (online). 2000. (cit. 2013-06-14). (http://www.refworld.org/docid/3b83b7030.html).

81) Ibid. č. 72

82) Ibid. č. 72

83) Ibid. č. 72

84) Ibid. č. 76

85) Human Rights Council. - Working Group on the Universal Periodic Review. 2011. *Sierra Leone: Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (b) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1*. A/HRC/WG.6/11/SLE/2

86) Human Rights Council - Working Group on the Universal Periodic Review. 2011. *Sierra Leone: Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (c) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1*. A/HRC/WG.6/11/SLE/3.

87) Ibid č. 83.

88) Human Rights Council. *Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General. 2011. Assistance to Sierra Leone in the field of human rights.* A/HRC/16/78.

89) Ibid. č.85.

90) 2011 Country Reports on Human Rights Practices – India. UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE. *Refworld.* (online). 2012. (cit. 2013-06-18).(http://www.refworld.org/docid/4fc75a94c.html).

91) Forced prostitution. INTERNATIONAL DALIT SOLIDARITY NETWORK. *International Dalit solidarity network. (online*). 2013. (cit. 2013-06-18). *(*http://idsn.org/caste-discrimination/key-issues/forced-prostitution/).

92) International Dalit Solidarity Network (IDSN). 2012. *IDSN submission to UN Special Rapporteur on contemporary forms of slavery. Input to thematic report, May 2012. Forced marriage and forced prostitution of Dalit women*. IDSN.

93) Commitee on Econimic, Social and Cultural rights. 2008. *Consideration of reports submited by states under articles 16 and 17 of the covenant. India: Concluding Observations of the Commitee on Economic, Social and Cultural rights.* E/C.12/IND/CO/5.

94) Committee on the Elimination of Discrimination against Women. 2007. *India: Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women.* CEDAW/C/IND/CO/3.

95) UNICEF. 2006. *Handbook on the Prohibition of the Child Marriage Act, 2006*. UNICEF. (cit. 2013-06-19).(http://www.unicef.org/india/Child_Marriage_handbook.pdf).

96) Ibid. č. 92.

97) Ibid. č. 87.

98) Ibid. č. 92

99) We are not untouchable – End Caste Discrimination Now. INTERNATIONAL DALIT SOLIDARITY NETWORK. *International Dalit solidarity network.* (online). 2012. (cit. 2012-06-21).(http://idsn.org/news-resources/video/we-are-not-untouchable/).

100) UN Committee on the Rights of the Child. UN Committee on the Rights of the Child: State Party Report: India. UN COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD (CRC). *Refworld*. (online). 2003. (cit. 2013-06-21).(http://www.refworld.org/docid/3f8d1b8a4.html).

101) Commission on human rights. 2001. *Integration of the human rights of women and the gender perspective violence against women. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhik Coomaraswamy, in accordance with Commission on Human Rights resolution 2000/45.* E/CN.4/2001/73/Add.2.

102) UN Committee on the Rights of the Child. 2004. *Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the conventionConcluding observations: India.* CRC/C/15/Add.228.

103) Ibid. č. 89.

104) Ibid. č. 89.

105) Human Rights Council. 2012. *Pakistan: Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21* A/HRC/WG.6/14/PAK/3.

106) Human Rights Council. 2012. *Pakistan: Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/2.* A/HRC/WG.6/14/PAK/2.

107) Stop Early Girl Marriage. ACTION AID. *Action aid.* (online). 2013. (cit. 2013-06-21). *(*http://www.actionaid.org/pakistan/stop-early-girl-marriage).

108) Ibid č. 103.

109) Ibid č. 102

110) Demand for law to raise marriage age for girls to 18. DAWN.COM. *Dawn.com* (online). 2013. (cit. 2012-06-21).(http://dawn.com/2012/08/10/demand-for-law-to-raise-marriage-age-for-girls-to-18/).

111) De Cruz, Peter. 2010. *Family law, sex and society: a comparative study of family law*. Oxon: Routledge.

112) Ibid. č. 108

113) Constitution of the Republic of South Africa. 1996. SOUTH AFRICAN GOVERMENT INFORMATION. *South Afrian Goverment Information.* (online). 2013. (cit. 2013-06-21).(http://www.info.gov.za/documents/constitution/1996/index.htm).

114) Child Rights International Network. 2013. *A Legal Analysis of South Africa's Implementation of the UN Convention on the Rights of the Child.* Child Rights International Network. (cit 2013-06-21). (http://www.crin.org/docs/South_Africa.doc).

115) Human Rights Council. 2012. *South Africa : Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21*. A/HRC/WG.6/13/ZAF/2.

116) Ibid. č 2.

117) Ibid. č. 108.

118) UNICEF. 2012. *Protecting children from harmful practices in plural legal systems.* New York: Office of the Special Representative of the Secretary on Violence against Children. (cit. 2013-06-21).(http://srsg.violenceagainstchildren.org/sites/default/files/publications_final/SRSG_Plan_harmful_practices_report_final.pdf).

119) Forcing the Issue: "Ukuthwala - Stolen Innocence". MAIL AND GUARDIAN ONLINE. *HIV: Leadership through accountability.* (online). 2011. (cit. 2013-06-21). *(*http://www.hivleadership.org/news/programme-news/item/172-forcing-the-issue-ukuthwala-stolen-innocence.html).

120) Committee on the Elimination of Discrimination against Women. 2011. *South Africa :Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women.* CEDAW/C/ZAF/CO/4.

121) Traditional practices may be harmful: Xingwana. LEGAL RESOURCES CENTRE. *Legal resources centre*. (online). 2012. (cit. 2013-06-22).(http://www.lrc.org.za/other-news/2186-2012-08-02-traditional-practices-may-be-harmful-xingwana).

122) Human Rights Council - Working Group on the Universal Periodic Review. 2012. *South Africa: Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21*. A/HRC/WG.6/13/ZAF/2.

123) Preparing to get married. DEPARTMENT HOME AFFAIRS SOUTH AFRICA. *Home Affairs: Department home affairs South Africa*. (online). 2013. (cit. 2013-06-23).(http://www.home-affairs.gov.za/index.php/civic-services/marriage-certificates).

124) Ibid. č. 2

125) Ibid. č. 28

126) What is the impact? GIRLS NOT BRIDES. *Girls not brides.* (online). 2013. (cit. 2013-06-23).(http://www.girlsnotbrides.org/what-is-the-impact/).

127) Ibid. č. 30.

128) Ibid. č. 56.

129) Ibid č. 56

130) UNICEF. 2007. *The state of the world's children 2008. Child Survival*. New York: UNICEF. (cit. 2012-06-23).(http://www.unicef.org/health/files/The_State_of_the_Worlds_Children_2008.pdf.

131) Ibid. č. 56.

132) Ibid. č. 56.

133) Ibid č. 56.

134) Ibid. č. 115

135) Ibid. č. 11.

136) Ibid. č. 115.

137) Forced Marriage (Civil Protection) Act 2007. GOVERNMENT OF UNITED KINGDOM. *Legislation.gov.uk*. (online). 2013. (cit 2013-06-24).(http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/20/contents/enacted).

138) Ministry of Law and Justice. 2007. *The Gazette of India. The prohibition of Child Marriage Act, 2006.* New Delhi: Ministry of Law and Justice. (cit. 2013-06-24).(http://wcd.nic.in/cma2006.pdf).

139) The Ayaan Hirsi Ali. Foundation. 2012. *The AHA Foundation 2nd Annual Conference on Honor Violence and Forced Marriage, October 4th, 2012*. New York: The AHA foundation. (cit. 2013-06-24).(http://theahafoundation.org/wp/wp-content/uploads/2011/05/AHA-2012-Conference-Transcript-Total.pdf).

140) Ibid. č. 15.

141) Ibid. č. 11.

142) Ibid. č. 11.

143) Ibid. č. 64.

144) Packer, Corine A.A. 1997. Preventing adolescent pregnacy: The protection offered by international human rights law. *International Journal of Children's Rights* 5, 47-76.

145) Ibid. č. 141.

146) Ibid. č. 141.

147) Odsouzeny k izolaci – ženy s porodnickou píštělí. LÉKAŘI BEZ HRANIC. *Lékaři bez hranic.* (online). 2011. (cit. 2013-06-24).(http://www.lekari-bez-hranic.cz/cz/aktuality/2011/wwd/odsouzeny_k_izolaci_zeny_s_porodnickou_pisteli.php)

148) United Nations Population Fund (UNFPA). 2010. *Eight lives: Stories of Reproductive Health.* New York: UNFPA

149) Girls not brides. 2013. (cit. 2013-06-24). (http://www.girlsnotbrides.org/).

150) International Dalit Solidarity Network (IDSN). 2013. (cit. 2013-06-24). (http://www.idsn.org/).

151) Ibid. č. 11

152) What is the impact of child marriage – Poverty. GIRLS NOT BRIDES. *Girls not brides*. (online). 2013. (cit. 2013-06-24).(http://www.girlsnotbrides.org/themes/poverty/).

153) International center for research on women (ICRW). 2011. *Solutions to end child marriage. What the evidence showes.* International center for research on women.

Seznam použité literatury a pramenů

1 Primární prameny

1.1 Mezinárodní smlouvy

- *African Charter on human and peoples' rights*, 1981
- *African Charter on the rights and welfare of the Child*, 1990
- *American Convention on Human Rights*, 1969
- *Asian human rights charter*, 1998
- *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, 1984
- *Convention concering the Abolition of Forced Labour* (ILO Convention No. 105). 1957
- *Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Elimination of the WorstForms of Child Labour* (ILO Convention No. 182), 1999
- *Convention on Consent to Marriage, Minimum Age for Marriage and Registration of Marriages*, 1962
- *Convention on protection of children and co-operation in respect of intercountry adoption*, 1993
- *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, 1979
- *Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict*,1967
- *European Social Charter*, 1961
- *European Union Charter of Fundamental Rights*, 2009
- *European convention for the protection of human rights and fundamental freedoms,* 1950
- *Fourth World Conference on Women Beijing Declaration*, 1995
- *International Convention for the Supression of the Traffic in Women and Children,* 1921
- *International Covenant on Civil and Political Rights*, 1966
- *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 1966

- *Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict, 2000va Conventions*, 1949
- *Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, 1999
- *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography*, 2000
- *Protocols I and II additional to the Geneva Conventions*, 1977
- *Rome Statute of the International Criminal Court*, 1998
- *Slavery convention*, 1926
- *Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery*, 1956
- *The Geneva Conventions*, 1949
- *The Universal Declaration of Human Rights*, 1948

1.2 Jiné

- *A Legal Analysis of South Africa's Implementation of the UN Convention on the Rights of the Child.* Child Rights International Network. Child Rights International Network. 2013.
- *Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary-General. 2011. Assistance to Sierra Leone in the field of human rights.* Human Rights Council. 2011. A/HRC/16/78.
- *Consideration of reports submited by states under articles 16 and 17 of the covenant. India: Concluding Observations of the Commitee on Economic, Social and Cultural rights.* Commitee on Econimic, Social and Cultural rights. 2008. E/C.12/IND/CO/5.
- *Consideration of reports submitted by states parties under article 44 of the conventionConcluding observations: India.* UN Committee on the Rights of the Child. 2004. CRC/C/15/Add.228.
- *Early Marriage. Child sposes*. UNICEF. 2001.
- *Early marriage: A harmful traditional practice*. UNICEF. 2005.
- *Eight lives: Stories of Reproductive Health.* United Nations Population Fund (UNFPA). 2010.

- *Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child.* Council of the European union. 2002. Committee on the rights of the child. 2003. *General comment No 4. Adolescent health and development in the context of the Convention on the Rights of the Child* (CRC/GC/2003/4).
- *Handbook on the Prohibition of the Child Marriage Act.* UNICEF. 2006.
- *Child marriage and the law. Legislative reform initiative paper series.* UNICEF. 2007.
- *IDSN submission to UN Special Rapporteur on contemporary forms of slavery. Input to thematic report, May 2012. Forced marriage and forced prostitution of Dalit women.* Dalit Solidarity Network (IDSN). 2012. IDSN.
- *India: Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women.* Committee on the Elimination of Discrimination against Women. 2007. CEDAW/C/IND/CO/3.
- *Integration of the human rights of women and the gender perspective violence against women. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhik Coomaraswamy, in accordance with Commission on Human Rights resolution 2000/45.* Commission on human rights. 2001. E/CN.4/2001/73/Add.2.
- *Marrying too young. End Child Marriage.* United Nations Population Fund (UNFPA). 2012.
- *National report submitted in accordance with paragraph 15 (a) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1. Niger* Human Rights Council. 2011. *A/HRC/WG.6/10/NER/1.*
- *News Articles: Forced Marriage and Honor Violence in the United States.* Tahirir Justice Center. 2012.
- *Pakistan: Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/2.* Human Rights Council. 2012. A/HRC/WG.6/14/PAK/2.
- *Pakistan: Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21.* Human Rights Council. 2012. A/HRC/WG.6/14/PAK/3.
- *Protecting children from harmful practices in plural legal systems*. UNICEF 2012.
- *Protecting children from harmful practices in plural legal systems.* UNICEF. 2012.

- *Sdělení Komise Radě, Evropskému Parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. Zvláštní místo pro děti v rámci vnější činnosti EU*. KOM/2008/0055.

  Sdělení Komise ze dne 4. července 2006 - Směrem ke strategii EU o právech dítěte. KOM/2006/0 367.
- *Sierra Leone: Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (b) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1*. Human Rights Council. 2011. A/HRC/WG.6/11/SLE/2.
- *Sierra Leone: Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (c) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1*. Human Rights Council. 2011. A/HRC/WG.6/11/SLE/3.
- *Solutions to end child marriage. What the evidence showes.* International center for research on women (ICRW). 2011.
- *South Africa : Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21*. Human Rights Council. 2012.A/HRC/WG.6/13/ZAF/2.
- *South Africa :Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women.* Committee on the Elimination of Discrimination against Women. 2011. CEDAW/C/ZAF/CO/4.
- *South Africa: Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21*.Human Rights Council. 2012. A/HRC/WG.6/13/ZAF/2.
- *Submission to the Universal Periodic Review of the UN Human Rights Council 11th Session:* International Center for Transitional Justice. 2010.
- *The AHA Foundation 2nd Annual Conference on Honor Violence and Forced Marriage, October 4th, 2012.* The Ayaan Hirsi Ali. Foundation. 2012.
- *The Gazette of India. The prohibition of Child Marriage Act, 2006.* Ministry of Law and Justice. 2007.
- *The state of the world's children 2008. Child Survival*. UNICEF. 2007.
- *UN Committee on the Rights of the Child: State Party Report: Niger*.UN Committee on the Rights of the Child. 2001. CRC/C/3/Add.29/Rev.1.

2 Sekundární prameny

2.1 Knižní publikace

- ANG, Fiona a André ALEN. *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, viii, 64 s. ISBN 9004145613.
- BUCK, Trevor. *International child law*. 2nd ed. London: Routledge, 2011, xvii, 358 s. ISBN 9780415487160.
- CANTWELL, Nigel a Anna HOLZSCHEITER. *Article 20: children deprived of their family environment*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, vi, 68
- CRUZ, Peter de. *Family law, sex, and society: a comparative study of family law*. London: Routledge, 2010, xvi, 412 s. ISBN 978185941638
- ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Vyd. 1. Praha: Beck, 2008, xli, 840 s. ISBN 9788071797289.
- DAVID, Roman. *Práva dítěte*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, 175 s. ISBN 8071820768
- DETRICK, Sharon. *The United Nations Convention on the rights of the child: a guide to the "Travaux préparatoires"*. Dordrecht: Nijhoff, 1992, x, 712 s. ISBN 0792316711
- FORTIN, Jane. *Children's rights and the developing law*. 3rd ed. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2009, lxxiii, 804 s. ISBN 9780521698016.
- GERLOCH, Aleš a Pavel ŠTURMA. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, 536 s. ISBN 9788087284230
- HIMES, James R. *Implementing the Convention on the rights of the child: resource mobilization in low-income countries*. Hague: Nijhoff, 1995, xv, 262 s. ISBN 9041100903
- HÝBNEROVÁ, Stanislava. Dětský voják - fenomén doby a současné mezinárodní právo: Child soldier - phenomenon of the era and contemporary international law. *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 78-90. ISBN 9788087146545.
- HÝBNEROVÁ, Stanislava. Dětský voják v soudobém mezinárodním právu. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století : v českém,*

evropském a mezinárodním kontextu. Praha: Auditorium, 2011, s. 387-396. ISBN 9788087284230.

- HÝBNEROVÁ, Stanislava. Genderová problematika v mezinárodním právu: Gender issues in international law. *Proměny mezinárodního práva a jeho nauky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 23-26. ISBN 9788087146422
- HÝBNEROVÁ, Stanislava. Sexuální násilí na ženách v mezinárodním humanitárním právu: The sexual violence on women in the international humanitarian law and the role of ICTY and ICTR. *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 276-290. ISBN 9788087146156
- HÝBNEROVÁ, Stanislava. Sexuální násilí na ženách za ozbrojeného konfliktu. *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 225-236. ISBN 978807357432
- STALFORD, Helen. *Children and the European Union: rights, welfare and accountability*. Oxford: Hart, 2010, xxv, 252 s. ISBN 9781841137650.
- VANDEWIELE, Tiny a André ALEN. *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2006, xxii, 66 s. ISBN

2.2 Články

- ALSON, Philip. 1989. *Implementing Children's Rights : The Case of Child Labour*. Nordic Journal of Internatinal Law 58, 35-53.
- BLACKSTROM, Kirsten M. 1997. *The international human rights of the child: Do they protect the female child?* The George Washington Journal of International Law and Economics, vol 30, 541-582.
- GAFFNEY-RHYS, Ruth. 2011. *International law as an instrument to combat child marriage*. The International Journal of Human Rights 3, vol 15, 359-373.
- GOODFELLOW, Nicholas Azadi. 2011. The Miscategorization of „Forced Marriage" as a Crime against Humanity by the Speial Court for Sierra Leone. *International Criminal Law Review* 11, 831-867.
- HÝBNEROVÁ, Stanislava. Mezinárodně právní ochrana lidských práv žen. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. roč. 42, č. 3-4, 1996, s. 117-143.

- MUTYABA, Rita. 2011. Early Marriage: *A Violation of Girl's Fundamental Human Rights in Africa.* International Journal of Children's Rights 19, 339-355.
- OOSTERVELD, Valerie. 2007. *The special Court for Sierra Leone, Child soldiers, and Forced Marriage: Providing Clarity or Confusion?* Annuaire canadien de Droit international, vol 45, 131-172.
- OUIS, Pernilla. 2009. *Honorable Traditions? Honour violence, Early Marriage and Sexual Abuse of Teenage Girls in Lebanon, the Ocupied Palestinian Territories and Yemen*. International Journal of Children's Rights *17*, 4445-474.
- PACKER, Corine A.A. 1997. *Preventing adolescent pregnacy: The protection offered by international human rights law.* International Journal of Children's Rights 5, 47-76.
- SEELINGER, Kim Thuy. 2010. *Forced marriage and asylum: perceiving the invisible harm*. Human rights law journal 42, 55-117.
- TAEFI, Nura. 2009. *The Synthesis of Age and Gender: Intersectionality, International Human Rights Law and the Marginalisation of the Girl-Child*. International Journal of Children's Rights 17,345-376.
- WHARTON, Sara. 2011. *The Evolution of International Criminal Law: Prosecuting „New" Crimes before the special Court for Sierra Leone*. International Criminal Law Review 11, 217-239.

3 Internetové zdroje

- 2011 Country Reports on Human Rights Practices – India. UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE. *Refworld.* (online). 2012. (cit. 2013-06-18).(http://www.refworld.org/docid/4fc75a94c.html).
- Agenda EU v oblasti práv dítěte. *EVROPSKÁ KOMISE. Europa. Přehledy právních předpisů EU*. (online). 2011. (cit. 2013-06-11).(http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/human_rights_in_third_countries/dh0006_cs.htm).
- American Convention on Human Rights. ORGANIZATION OF AMERICAN STATES. *Organization of American States*. (online). 2011. (cit. 2013-06-11). (http://www.oas.org/en/iachr/mandate/Basics/convention.asp).

- Constitution of the Republic of South Africa. 1996. SOUTH AFRICAN GOVERMENT INFORMATION. *South Afrian Goverment Information.* (online). 2013. (cit. 2013-06-21).(http://www.info.gov.za/documents/constitution/1996/index.htm).
- Demand for law to raise marriage age for girls to 18. DAWN.COM. *Dawn.com* (online). 2013. (cit. 2012-06-21).(http://dawn.com/2012/08/10/demand-for-law-to-raise-marriage-age-for-girls-to-18/).
- Factbox- Fighting forced marriage in Britain. THOMSON REUTERS FOUNDATION. *Thomson Reuters Foundation*. (online) 2012. (cit. 2013-06-10). (http://www.trust.org/item/?map=factbox-fighting-forced-marriage-in-britain/).
- *Factbox- Forced mariages in the United States of America.* THOMSON REUTERS FOUNDATION. *Thomson Reuters Foundation*. (online). 2012. (cit. 2013-06-10). (http://www.trust.org/item/?map=factbox-forced-marriage-in-the-united-states-of-america/).
- Forced Marriage (Civil Protection) Act 2007. GOVERNMENT OF UNITED KINGDOM. *Legislation.gov.uk*. (online). 2013. (cit 2013-06-24).(http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/20/contents/enacted).
- Forced Marriages Alleged for Syrian Refugees. COMMENTARY. *Commentary*. (online). 2012. (cit. 2013-06-10).(http://www.commentarymagazine.com/2012/10/14/forced-marriages-alleged-for-syrian-refugees/).
- Forced prostitution. INTERNATIONAL DALIT SOLIDARITY NETWORK. *International Dalit solidarity network. (online*). 2013. (cit. 2013-06-18). (http://idsn.org/caste-discrimination/key-issues/forced-prostitution/).
- Forcing the Issue: "Ukuthwala - Stolen Innocence". MAIL AND GUARDIAN ONLINE. *HIV: Leadership through accountability.* (online). 2011. (cit. 2013-06-21). (http://www.hivleadership.org/news/programme-news/item/172-forcing-the-issue-ukuthwala-stolen-innocence.html).
- Child marriage: Prologue. *THOMSON REUTERS FOUNDATION*. *Thomson Reuters Foundation*. (online). 2013. (cit. 2013-06-10). (http://www.trust.org/item/20110802172900-lfinq/?source=spotlight).
- Marital Rape and it‘s Impacts: A Policy Briefing for Kenyan Members of Parliament. AFRICAN POPULATION AND HEALTS RESEARCH CENTRE. *African population*

and health research centre. (online). 2013. (cit. 2013-06-11).(http://www.aphrc.org/insidepage/?articleid=574).

- Monitoring the situation of children and women. UNICEF. *Child info*. (online). 2009. (cit. 2013-06-11).(http://www.childinfo.org/marriage_challenge.html).
- Niger. Základní informace o teritoriu..MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (online). 2013. (cit. 2013-06-12).(http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/niger/index.html).
- Niger: Early marriage - from rural custom to urban business. INTEGRATED REGIONAL INFORMATION NETWORKS . *Refworld*.. (online). 2009. (cit. 2013-06-12).(http://www.refworld.org/cgibin/texis/vtx/rwmain?page=printdoc&docid=497596235).
- Niger: Situation and treatment of young women with regard to forced marriage; protection available to them if they refuse to marry; recourses available to them if they leave their family home. IMMIGRATION AND REFUGEE BOARD OF CANADA. *Refworld*. (online). 2003. (cit. 2013-06-12). (http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=printdoc&docid=3f7d4dda31).
- Not a single girl should be forced to marry - UN experts. OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS. *United Nations Human Rights. Office of the High Commissioner for Human Rights*. (online). 2012. (cit. 2013-06-10). (http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/IntDayGirlChild.aspx).
- Odsouzeny k izolaci – ženy s porodnickou píštělí. LÉKAŘI BEZ HRANIC. *Lékaři bez hranic.* (online). 2011. (cit. 2013-06-24).(http://www.lekari-bez-hranic.cz/cz/aktuality/2011/wwd/odsouzeny_k_izolaci_zeny_s_porodnickou_pisteli.php)
- Poverty & Equity Data. THE WORLD BANK. *The World Bank: Working for a World Free of Poverty* . (online). 2013 (cit. 2013-06-14).(http://povertydata.worldbank.org/poverty/home/).
- Preparing to get married. DEPARTMENT HOME AFFAIRS SOUTH AFRICA. *Home Affairs: Department home affairs South Africa*. (online). 2013. (cit. 2013-06-23).(http://www.home-affairs.gov.za/index.php/civic-services/marriage-certificates).
- Sierra Leone. Základní informace o teritoriu. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* (online).

2013. (cit. 2013-06-13). (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/sierra_leone/index.html).

- Sierra Leone: Rape and other forms of sexual violence against girls and women. AMNESTY INTERNATIONAL. *Refworld*. (online). 2000. (cit. 2013-06-14). (http://www.refworld.org/docid/3b83b7030.html).
- Stop Early Girl Marriage. ACTION AID. *Action aid.* (online). 2013. (cit. 2013-06-21). (http://www.actionaid.org/pakistan/stop-early-girl-marriage).
- Tahirir Justice Center. 2012. *News Articles: Forced Marriage and Honor Violence in the United States*. Baltimore MD: Tahirir Justice Center (cit. 2013-06-10).(https://www.email.cz/download/i/I7myGv8yvmN4DxPFysLvPLf1BlhczNCY89tdcesYjkYtxCCO_vU9TztOvZDHWkmcYmbVqO4/US%20News%20Articles%20re%20Forced%20Marriage%20and%20Honor%20Violence%208.8.12.pdf).
- Traditional practices may be harmful: Xingwana. LEGAL RESOURCES CENTRE. *Legal resources centre*. (online). 2012. (cit. 2013-06-22).(http://www.lrc.org.za/other-news/2186-2012-08-02-traditional-practices-may-be-harmful-xingwana).
- UN Committee on the Rights of the Child. UN Committee on the Rights of the Child: State Party Report: India. UN COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD (CRC). *Refworld*. (online). 2003. (cit. 2013-06-21).(http://www.refworld.org/docid/3f8d1b8a4.html).
- United Nations Population Fund (UNFPA). 2012. *Marrying too young. End Child Marriage.* New York: UNFPA (cit. 2013-06-10). (http://www.unfpa.org/webdav/site/global/shared/documents/publications/2012/MarryingTooYoung.pdf).
- United Nations treaty collection. 2013. (cit. 2013-06-11).(http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en).
- We are not untouchable – End Caste Discrimination Now. INTERNATIONAL DALIT SOLIDARITY NETWORK. *International Dalit solidarity network.* (online). 2012. (cit. 2012-06-21).(http://idsn.org/news-resources/video/we-are-not-untouchable/).
- What is the impact of child marriage – Poverty. GIRLS NOT BRIDES. *Girls not brides*. (online). 2013. (cit. 2013-06-24).(http://www.girlsnotbrides.org/themes/poverty/).
- What is the impact? GIRLS NOT BRIDES. *Girls not brides.* (online). 2013. (cit. 2013-06-23).(http://www.girlsnotbrides.org/what-is-the-impact/).

4 Case law

- *A. A. and others v. Sweden*, European Court of Human Rights.
- *Bello v. Sweden, 32213/04*, European Court of Human Rights.
- *Prosecutor v. Sesay, Kallon and Gbao*, 26 October 2009, SCSL-04-15-A Special Court for Sierra Leone (Appeal Chamber).
- *Prosecutor v. Tadič* 2nd Amended Indictment IT-94-1-T, 18. prosince 1995, ICTY.
- *Prosecutor v Kunarac*, Amended Indictment (T-96-23, 1. srpna 1998), ICTY.
- *Prosecutor v Akayesu*, Judgement (I-4-T, 2. září 1998), ICTR.

Shrnutí

Cílem mé diplomové práce je analýza různých prostředků mezinárodní ochrany dětí před nuceným dětským manželstvím. Tento text se zaměřuje na úvod do problematiky, která představuje jeden z nejvíce alarmujících a nejrychleji se šířících problémů na poli lidských práv dětí. Navzdory tomu, že každých několik sekund dochází k nedobrovolnému sňatku, který dítě uvrhne do domácího otroctví nebo vede k sexuálnímu zneužívání, zůstává toto téma spíše na okraji veřejného zájmu.

Diplomová práce se dá rozdělit na dvě hlavní části. Mohli bychom je nazývat teoretickou popisnou částí, kterou představují první čtyři kapitoly, a částí analytickou, tvořenou především případovými studiemi a dokumenty OSN. Tato část se zaměřuje na problémy aplikace práva v praxi a je pokryta kapitolami pět a šest.

Jak již bylo zmíněno, diplomová práce je složena ze sedmi kapitol. Cílem prvních dvou je vysvětlit podstatu a rizika dětských manželství a důvody, proč k nim dochází. Třetí kapitola shrnuje současné mezinárodněprávní dokumenty zabývající se tématem ochrany dětí obecně a v jejích podkapitolách je pozornost věnována úpravám regionálním (americká, asijská, evropská). Zvláštní prostor je věnován Úmluvě o právech dítěte. Kapitola čtvrtá je zaměřena na konkrétnější zdroje ochrany před dětskými manželstvími a jejich zákazem.

V páté kapitole, představující analytickou část, jsou dány příklady států, které se z různých důvodů potýkají s vysokým číslem případů dětských manželství. Konkrétně je hovořeno o Nigeru, Indii, Pákistánu, Sierra Leone, a Jižní Africe. Konečně šestá kapitola shrnuje nejpalčivější problémy současného stavu implementace jak mezinárodního tak národního práva a přináší nápady, které by možná mohly vést ke zlepšení situace.

V závěrečném shrnutí textu v kapitole sedmé jsou dána doporučení ohledně práce orgánů OSN a nevládních organizací a připomenuto hlavní téma diplomové práce, kterým je myšlenka, že problematika dětských manželství by neměla být přehlížena mezinárodní komunitou jako soukromá záležitost státu nebo rodiny.

Abstract

The purpose of my thesis is to analyze different forms of international protection of children before forced child marriages. This text focuses on introduction into the issue which represents one of the most alarming and the most quickly spreading problems in the field of human rights of children. In spite of the fact, that every few seconds is a child deliberately married to become a sexual and domestic slave, this topic remains rather on the edge of public interest.

The thesis can be divided into two main parts. We could call them theoretical descriptive part which is covered by first four chapters and analytic part which works mainly with case studies and UN documents and aims at pointing out some problems of application of law in practice. This part is covered by chapter five and six.

As it was said, this thesis is composed of seven chapters. The aim of first two of them is to explain nature and risks of child marriages as well as reasons why they are occurring. Third chapter sums up current international legal documents dealing with the topic of child protection in general and in its subchapters are treated regional legislations (American, Asian, and European). Special space is given to the Covenant on the Rights of the Child. Chapter four is focused on more detailed sources of prohibition and protection against child marriages.

In the chapter five, representing the analytical part, are given examples of states which from different reasons deal with high number of child marriage cases. In particular is spoken about Niger, India, Pakistan, Sierra Leone and South Africa. Finally sixth chapter sums up most painful problems of current state of implementation both international and national law and brings some ideas which might lead to improvement of the situation.

In the final conclusion of the text in the chapter seven are given recommendations on work of UN bodies and NGO's and it again brings to mind the main theme of the thesis which is that dealing with child marriages cannot be marginalized or overlooked by international community as a private matter of state or family.

Název diplomové práce:

Mezinárodněprávní ochrana dítěte s ohledem na problematiku dětských manželství

International legal protection of Child with respect to Child marriage issues

Klíčová slova:

dětské manželství, mezinárodní právo, lidská práva

Key words:

child marriage, international law, human rights